

az országgyűlés hatáskörébe illetéktelen beavatkozást látok. Kérem azért a tisztelt házát, méltóztassék e kérvényt azon utasítással tenni át a kérvényi bizottsághoz, hogy azt soron kívül tárgyalni és kellő figyelemmel megvizsgálni méltóztassék.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasítani.

Vidacs János: Kérem a tisztelt házát méltóztassék ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasítani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Császár Bálint: Tisztelt ház! Pest-megye abonyi választó-kerületében megválasztott Gullner Gyula képviselő ur megválasztása ellen vizsgálat rendeltetett el. A vizsgálatot keresztülvittem s annak eredményét van szerencsém a tisztelt háznak bejelenteni azon kéréssel, hogy azt a bíráló bizottságnak kiadni méltóztassék.

Elnök: Ezen vizsgálatról szóló jelentés az 1-ső bíráló bizottságnak ki fog adatni.

Következik a napirend vagyis a fővárosok rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása. Kérem a következő szónok urat.

Madarász József: Tisztelt képviselőház! Arról van szó, hogy Buda-Pest rendezendő fővárosnak közigazgatási legfőbb tisztviselője úgy választassék-e kijejlés útján, mint azt a központi bizottság előterjeszti, vagy pedig úgy, amint az eddigelé beadott két módosítás t. i. Steiger Gyula és Kármán Lajos tisztelt képviselő-társaimé látszólagos alkotmányos színnel bár, de a központi bizottság véleményelőadója szerint is bizonyos megszorítással, de választás útján történjék. Én, ha még azon reményt ápolhattam volna is, hogy a tisztelt ház nem fogja Buda-Pest polgárait ezen egyedül őket illető jogaikban megszorítani, hanem legalább is azon megközelítőleg alkotmányos módosításokat fogja elfogadni, — melyeket részint egy jobboldali, részint egy reformpárti képviselőtársunk betérjesztett, mégis, mert nincs reményem arra nézve, hogy a jelenlegi kormány azon iránytól, mely a központosítás iránya és azon törekvéstől, mely az önkormányzat megszorítása volt, — eltérne: kötelességemnek tartom, hogy nem annyira a központi bizottság véleménye, mint önvéleményem mellett szólaljak fel.

Az egyik módosítás tisztelt előadója bebizonyította már, miként azon választási mód, mely a kijejlés folytán történnék, nem volna más, mint szebb színbe burkolt főispáni kijejlés. Előadá okait a kijejlés ellen; de bocsásson meg nekem a tisztelt képviselő ur, hogy midőn ő módosításában elfogadja a képviselő-testület általi kijejlést, tudni fogja, hogy midőn azon képviselő-testületben legalább fele részben befoglaltatnak a legtöbb adótfizetők, így már ő önmaga elmondotta indokainak czáfolatát is,

mert ha állanának azon indokok a központi bizottság véleménye ellenére, midőn oly képviselő-testület által óhajtaná a kijejlést, amely csakis nevetsége a képviselőnek és ha tekintetbe veszem továbbá, hogy végre még a kormánynak a megerősítést is oda akarja adni: ez ismét oly annyira beszél a tisztelt képviselő ur jó szándéka ellen, hogy helyeselnem kell, miként már a jobboldalon is némi eltérés van a központi bizottság véleményétől és bár látszólag kedvezne a főváros polgárainak, de alkotmányos szempontból azt el nem fogadom.

Bácsmegeye verbászi választó-kerület képviselője Kármán Lajos, mint reformpárti képviselő szintén adott be egy másik módosítványt. Ha nem hinném azt, hogy módosítása által csakis opporunitási és nem reform érdekekből szólalt föl: azt kellene hinni legelőször is, hogy már maga azon kifejezés által, hogy főpolgármester áll a főváros élén, melyet megtartani kíván, kissé talán a polgárok hiúságának akarna hizelegni; én pedig igen jól tudom, hogy mi nem azért vagyunk itt, hogy akár a népnek, akár a polgárságnak, akár önhíúságunknak hizelegjünk: hanem azért, hogy a valódi népjogokat, az alkotmányos önkormányzatot szolgáljuk s engedjen meg tisztelt képviselőtársam, ha azt mondom, hogy őt saját előadásával ellenkezésben látom.

Indokul ugyanis azt hozá föl, hogy a correct önkormányzatot kívánja, és ezen önkormányzat követeli, hogy az érdeklettek önmaguk válaszszaák tisztviselőiket. Miután azonban, — meg fog nekem bocsátani az én képviselőtársam, — ő a bizottság által kívánja választatni ezen főpolgármestert, e bizottság pedig nem képviselhet választókat, mert mint érintém, felerészben a legtöbb adótfizetők vannak benne, azon önmaga által felállított indok ellen vétett, és ellentétbe jött önmagával, hogy az érdeklettek választják tisztviselőiket; másodsor pedig szintén elfogadván a megerősítést a kormány részéről, melyet Steiger képviselő ur is indítványozott, valóban haboztam, hogy megbíráljam melyik alkotmányosabb és melyik inkább reformszerű, de miután egyikben látom a választást a polgárok részéről, de a jelölést és megerősítést nem a polgárok részéről; a másikban pedig nem látom ugyan a jelölést, de látom a bizottság általi választást: azt kell hennem, hogy az egyik épen úgy nem reform, mint a másik, és az egyik épen úgy csakis opporunitás volt, mint a másik. Azonban elismerem, hogy a kormány és a központi bizottság javaslatával szemben, hacsak látszólag is, mind a kettő javítás.

A mi a különvélemény t. előadójának indítványát illeti, megismerem, hogy az legközelebb áll az 1848-iki törvényekhez; azonban még sem áll még ott, hová maga a 48-iki törvény állott a városok e részbeni jogait biztosítani, és én azt hiszem, hogy a tisztán közigazgatási ügyekben legalább az

1848-ki állapotot, de ha lehet kötelességünk többet is óhajtani; azért s mivel úgy hiszem, hogy t. képviselőtársam szintén nem lesz szerencsésebb mint többi képviselőtársaim: óhajtottam volna a kormány érdekében, hogy kissé, legalább látszólag kissé szabadelvűbbnek mutatkozott volna; de mivel nem hiszem, hogy bármelyik is azon szerencsében részesüljön, hogy elfogadtassék: azon kötelességnél fogva, melyet képviselői hivatásomban érzek, bátor leszek előadni egy más meggyőződés szerinti módosítványt, és előadni indokaimat azok ellen, miket Házmán képviselő ur felhozott.

A módosítvány, melyet benyújtani fogok, néhány szóval Házmán t. képviselőtársam indokaira kiterjeszkedvén, következő: „A főváros élén a polgármester áll, kit a fővárosban két év óta állandóan lakó mindazon 20 éves önálló honpolgár választ 3 évre, a ki ház-, föld-, jövedelmi és személykereseti adót fizet, ki azonban csak személyes kereseti adót fizet azon esetre, ha gazdai hatalom alatt nem áll.”

T. Házmán képviselőtársam a módosítványok ellenében a központi bizottság véleménye mellett szavazott. (*Házmán Ferencz közbe szól: Ellene szóltam.*)

Ha ellene szólt, akkor nem vettem észre jól szavazatát. Bocsánatot kérek, ha ellene szólt, csak hogy akkor nem tudom világosan, mi mellett szavazott? Hanem azon indokoknál fogva kérem az én módosítványom elfogadását, a mely indokok közt egyet a képviselő ur felhozott, és arra elevenen emlékszem, kiterjeszkedett, hogy mivel az észak-amerikai Egyesült-Államok elnöke is 300 egynéhány megbízott által választatik, nem tudna meg ütközni azon, hogy itt is a képviselők 400 számmal lévén, választják; én ép ez indokból tartom helyesnek az én módosítványomat. Mert meg fogja engedni t. képviselőtársam, hogy először is Pest város főpolgármestere választásakor nem lehet hivatkozni az észak-amerikai Egyesült-Államok elnökének választására legkevésbé sem, mert azt hiszem, önmaga be fogja látni, hogy az észak-amerikai Egyesült-Államok elnökének állása bármely európai koronás főhatalom állásával egyforma; 2-szor ha már azon indok áll, hogy itt csak 300-an választják az elnököt: akkor igen szerettem volna, ha t. képviselőtársam megmondta volna azon különbséget, hogy ott Amerika összes polgárai választják azon 300 s néhány választót és csakis azon egy esetre, a mi igen nagy különbség; 3-szor igen jól tudja képviselőtársam, mert személyesen találkoztam vele Amerikában, de sokkal több ideig lakott ő maga is ott, miszerint ne tudná, hogy azon 300 és néhány választó oly határozottan tudja választói határozatát és a polgári becsületnél fogva másokra nem is adhatják szavazatukat, mint a kiket az összes amerikai választók nagy tömege kijelölt. Itt tehát irtóztató különbség

van. Ha ezt jónak látta felhozni: igen indokolhatta volna azt is, hogy mindenesetre kell, hogy az ily város közigazgatási tisztviselőit az összes polgárság válaszsza. Ezen elv van az én módosítványomban. Ezt óhajtom kimondatni azért, mert önök mindig a civilisációról, miveltségről és modern államról beszélnek; én pedig ezen eszmékkal nem egyeztettem össze, hogy 20000-nek adjanak jogot, a többitől csak terhet és kötelességet várjanak; ha Pest város 3 — és 400,000 lakosától követelik önök a kötelesség teljesítését: akkor ne zárják ki önök a 20000-en kívül azokat, a kik szintén járulnak a terhehez és a kötelesség teljesítéséhez.

Elnök: Kívánja-e a t. ház a módosítványt még egyszer felolvastatni? (*Felkiáltások: Nem szükséges!*)

Havas Sándor: A főváros élére állítandó főpolgármester kérdése indokából, melyről a törvényjavaslat 68. §-a szól, az ezzel analog főispáni intézmény, és a hatáskör mit a főispánra a törvény ruház, némely előttem szólott képviselő urak részéről oly kedvezőtlen, hogy ne mondjam kétes világításban állítottatott elénk, hogy mindazoknak, kik a már meghozott törvény ide vágó rendelkezése iránt bizalommal viseltettek, e bizalmat teljesen el kellene veszteniök, ha az újabbkori főispánról a jövő főpolgármesterre leszármatatni kívánt következtetések csukugyan valóknak bizonyulnának.

És a bizalom e hiányát oly intézmény iránt, mely még át sem élte próba éveit, mely véleményem szerint az életképesség föltételeit, csiráját hordja magában, igen nagy bajnak tartanám.

Azt hiszem t. ház, hogy ilyenkor kötelességünk, a mennyire lehetséges a kételyeket eloszlatni, azt tartom azon kell lennünk, hogy azon eszközök helyességéről, melyeket a törvényjavaslatban a fővárosi közigazgatás rendezésére választottunk, ha lehetséges, az ellenvéleményüket is meggyőzzük. (*Halljuk! Halljuk!*)

Csöppet sem hízlek magamnak azzal t. ház, hogy különösen az én sokak előtt tán elfogultnak, talán egyoldalunak látszó felszólalásomnak sikerülend capacitálni bárkit, ki a főispáni intézmény czélszerűségéről eddig meggyőződve nem volt. Épen nem hízlek magamnak azzal sem, hogy a főispáni intézmény iránt netalán már megrendült közbizalmat én fogom helyreállíthatni; de van némi reményem t. ház a részben, hogy tán sikerülend azon véleményem szerint téves következtetéseknek, a melyek a multkor itt felhozattak, legalább egy némelyikét a maga valódi értékére leszállítani. (*Halljuk!*)

Mindenekelőtt kijelentem, hogy nem fogadhatom el sem a különvéleményt, sem pedig az ezen szakaszra beadott módosításokat; nem fogadhatom el pedig azért, mert mindezen módosítványok tagadják a végrehajtó hatalom képviseltetésének a fő-

városban szükséges voltát; én pedig ellenkezőleg úgy vagyok meggyőződve, hogy e képviseltetés úgy az állam, mint különösen a főváros érdekében kívánatos, sőt szükséges. Nem fogadhatom el a módosítványokat azért sem, mivel t. szerzőik abból a nézetből látszanak kiindulni, hogy a főváros közigazgatását helyesen t. i. úgy az önkormányzat mint az állam érdekének megfelelőleg be lehet rendezni és kezelni a nélkül, hogy a végrehajtó hatalom törvényszerű felügyelete biztosíthatnák; én pedig t. ház az ellenkezőről vagyok meggyőződve. Én azt hiszem, hogy az államfőnség fogalmából önként következő ezen felügyeleti jog gyakorlását mindenkép biztosítani kell. És e pontnál különösen megjegyzem, hogy én fővárosi közigazgatás alatt azon közigazgatást értem, melyet ezen elnevezés alatt a törvény ért, t. i. a municipalis szerkezetnek főleg — bár nem kizárólag — azon részét tartom szem előtt, a mely arra van hivatva, hogy az állami közigazgatás érdekeit közvetítse. Önkormányzat dolgában én a fővárosnak a lehető legtagabb kört szeretném adni.

Nem fogadom el végre e módosítványokat azért sem, mivel mindazon érvek, a melyek a fővárosban a végrehajtó hatalomnak képviseltetésének szüksége ellen felhozattak, alázatos véleményem szerint épen e képviseltetés szüksége mellett szólnak.

Ami először a fővárosi közigazgatás rendezését illeti: közigazgatásának egész rendszere a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. XLII. t. cz.-ben van lefektetve. Ezen rendszernek egyik alap- és sarkalatos elve az, hogy minden törvényhatóság élére a végrehajtó hatalomnak egy-egy képviselője állíttassék. Már maga az organicus törvény ezen alap rendelkezésére való hivatkozás elégséges annak bebizonyítására, hogy nem lehet e részben a fővárosra nézve kivételt tenni. A fővárosi törvényhatóság jogköre, municipalis attribútumai a többi törvényhatóságok jogkörével egyenlő; azon körülmény pedig, hogy ügyköre sokkal tágasabb és a tárgyakra nézve is sokkal jelentékenyebb, nemcsak hogy mit sem változtat e kérdés elvi nagy fontosságán, de véleményem szerint a legdöntőbb argumentumot szolgáltatja a mellett, hogy az országsszerte bevett általános szabály alól itt sem kell kivételt tenni. (*Helyeslés jobb felől.*)

Nem lehet, tisztelt ház, egy egész rendszerből annak egyik épen fő sarkelvét kiszakítani a nélkül, hogy maga ezen rendszer meg ne ingattassék és ez által a többi munipiumok hatósági élete ingatagá és hullámvá ne tétessék. (*Helyeslés a jobb oldalon.*)

Nekünk fejlődésünk első, hogy ne mondjam — kezdetleges korszakában ily ingatagságot, ily határozatlanságot, hogy ne mondjam, rázkodtatást — kerülnünk kell.

Azt mondják, hogy vannak a fővárosnak ki-

vételes, vagy mint Steiger Gyula képviselő ur magát kifejezte, különleges viszonyai. Mik ezek különleges viszonyok? Társadalmi, közmívelődési, közigazgatási és sok más tekintetben a főváros magasan áll a többi törvényhatóságok fölött; de a fővárosnak épen ezen eminens állása követeli, hogy, mivel a kormány ezen nagyszerű országos érdekek képviseltetésére és előmozdítására a legelső sorban van hivatva, mivel ennél fogva a kormánynak a fővárossal való érintkezései sokkal sürűbben a tárgyakra nézve, és sokkal nagyobb jelentőségben fordulnak elő, mint bárhol másutt: történnék intézkedés arra nézve, hogy a kormánynak ezen érdekekre való alkotmányos befolyása a fővárosban mindenkor akadálytalanul gyakorolható legyen, (*Helyeslés a jobb oldalon.*) ami az én fölfogásom szerint csak úgy lehetséges, ha ezen érintkezést a fővárosban oly közvetítő eszközli, a kihez mind a kormánynak, mind pedig a fővárosnak bizalma van; mert én ilyenek képzelem, ilyenek akarom azon főpolgármestert, a kiről szó van.

Azonban ez ellen egyik leghatalmasabbnak látszó érv gyanánt azt hozzák föl, hogy nincs ily közvetítőre szükség: mert a kormány helyben van. Ezen érv, a mely szájról szájra jár, s ennek szinte szembeszökő — bár engem, megvallom, meg nem győző plausibilitása volt, amint hiszem, leginkább befolyással arra, hogy a főpolgármesterről szóló szakasz azon szerkezetben állapított meg, a mint itt van.

Ez valóban a kormányi képviseltetésnek minimumát foglalja magában. Nem tagadom, hogy a kormánynak helyben léte, a fővárossal való hivatalos érintkezést igen megkönnyíti; de ugyanezen tényleges könnyebbség főnáll a többi törvényhatóságokra nézve is, a melyek a miniszterrel távirati úton közlekedhetnek: ugyanez okon a Pest megyei főispáni állomást azonnal meg lehetne szüntetni, mert hiszen Pestmegye törvényhatóságának székhelye szintén Pesten van. Ez az eszme nem is új, nemcsak hogy nem új, hanem már 380 évvel ezelőtt keletkezett és törvénybe is ígattatott, mert van egy régi törvényünk, mely azt mondja: mivel Budán lakik a király: Pest megyének nem kell főispán. (*Madarász József közbeszól: Jobb is volt!*)

Azonban a régi kornak, bármily tiszteletre méltó, ily hagyományai a modern állam keretébe nem illelenek. (*Helyeslés a jobb oldalon, nyugtalanság a bal oldalon.*)

Az egyik módosítvány szerzője Steiger Gyula képviselő ur erre nézve is egy expedienst ajánlott; azt mondotta t. i., hogy a belügyminister személyesen foglalkozzék a főváros főbb ügyeivel. Én nem hihetem, hogy ez alatt azt értette volna, hogy a főpolgármester teendőit a belügyminister vállalja magára.

Kormányzatunk jelen állapotában én azon személyes foglalkozás alatt, a melyről a képviselő ur szólott, nem érthetek egyebet, minthogy a belügy-minister személyes tudomást szerezzen magának a főváros minden fontosabb ügyeiről, és hogy ezen ügyekben személyes elhatározásával intézkedjék. Hisz ez történik most is; de az teljesen lehetetlen, hogy a belügyminister minden egyes fontos dologban személyesen járjon el, hogy ő minden rendeletnek, a mely talán félremagyarázásra vagy pedig feszültségre szolgáltatathat alkalmat, — mert valljuk be uraim, ingerlékeny makacs nép vagyunk, — és a belügyminister sincs mindig oly helyzetben, hogy a törvényhatóságokhoz — bocsánat a kifejezésért — szerelmes leveleket írjon, a belügyminister, mondom nincs azon helyzetben, hogy oly fontosabb rendeleteknek, melyekre nézve a fővárosban már is véleménykülömböségek, pártoskodások, szakadások léteznek: ő maga, személyesen egyengesse útját; hanem éppen arra való azon közeg, melyről itt szó van, és a melyre úgy itt, mint másutt nagy szükség van.

Miután a kérdésben forgó szakasz ellenzői bebizonyítani iparkodtak, hogy a főispán, különösen a városi főispán fölösleges másutt is, ahol van, hogy igen kevés időt tölt a megyében, hogy ha nem is arra való, hogy lásson; hanem legfőlebb arra való, hogy láttassék, a közigazgatás rendezését, a fővárosban — azon közigazgatást, a melyről itt szó van — mert ezen §-ban kezdődik a főváros sajátlagos közigazgatási rendezése, — azzal vélik a legcélszerűbben megkezdhetni, hogy a végrehajtó hatalom képviselőjét a főváros éléről egyszerűen mellőztetni kívánják. Bocsánatot kérek, ezzel nem rendeztünk még semmit; fönmarad még a kérdéseknek igen sok igen fontos része, melyek megoldatlanul és függőben maradnának. Én nem akarom mindezeket taxative elősorolni: csupán egyre bátorodom figyelmeztetni a t. házat. Ugyanis nem hallottam még eddig fölemlíttetni semmi garantiát arra nézve, hogy hát miképen fognának az államnak minden részről elismert fontos érdekei minden sérelemtől megóvatni; mert nemcsak a mostani időre, hanem meg lehet, hogy hosszabb időre, talán egy fél századra alkotunk törvényt.

Arra a kérdésre, hogy kinek lesz tehát a főpolgármester felelős, a felelet az: — felelős lesz a kormánynak, a törvényhatóságnak és az egész lakosságnak, mert kérdőre vonhatja őt mindenki a közgyűlésen és a hírlapokban és ha a vád alapos — oly időkben élünk, és hála istennek hogy úgy van, hogy a fölhozott vád sulya alól nem menekülhet senki.

És ha vannak csakugyan oly főispánok, kik, lehet, nem arra valók, hogy lássanak, — mit én igen nagyon sajnálnék, ha úgy volna, — de legfőlebb arra, hogy láttassanak: méltóztassanak figyelembe venni, hogy van — fájdalom — és pedig nem egy, ha-

nem több törvényhatóság, melynek lakossága vagy annak egy része még maiglan egy jobb ügyhöz méltó hévvel küzd államiségünk ellen. Vannak törvényhatóságok, a melyekben a főispán a magyar államiségnek úgy szólván egyedüli képviselője, egyedüli öre. Ily helyen aztán szükség van arra, hogy a főispán láttassék. Az idézett kijelentés egyuttal azt is involválja, hogy vannak főispánok, kik kötelességöknek nem tesznek eleget. *(Fölkiáltások bal oldalon: Ugy van!)* Megengedem, lehetnek ily főispánok; de mindnyájan tudjuk, hogy nem vagyunk a közigazgatási képességeknek oly bővében, hogy a belügyminister képes volna minden megye élére egy, nem tudom mily képzettségű államférfiut állítani. Legyünk méltányosak. Vannak derék, kötelességeiknek buzgalommal megfelelő főispánaink. És ezen buzgalom alatt egyáltalában nem értem azon tevékenységet, melyre egy képviselő ur hivatkozott, mondván, hogy ezt bizonyos meleg idők beálltával szokták kifejtetni.

Nekem ily tevékenységről nincs tudomásom, és ha csakugyan van egynehány főispán, ki talán nem felelne meg egészen hivatásának, ebből nem az következik, hogy rontsuk le az egész institutiót; hanem az, hogy ha vannak ezen institciónak hiányai, siessünk azokon javítani, tegyük az intézményt életképessé, hozzuk összhangzásba az önkormányzat és az állam érdekeivel. *(Tetszés a jobb oldalon.)* Én azon nézetben vagyok — és azt tartom, hogy a t. ház meggyőződésével is találkozom, ha azt mondom, — hogy jól rendezett közigazgatás nélkül állami létünk biztosítva nincs. Ezen rendezést pedig nem fogjuk elérni soha egyedül csak az által, hogy a főispáni intézmény elé minden alkalommal akadályt gördítünk, és tekintélyét leromboljuk; mi mindnyájan egy nagy, lehetőleg jól szervezett és a ránk bekövetkezhető viharokkal szemben győzelmesen és dicsőségesen megállható magyar államot óhajtunk; mindnyájan óhajtunk ezen állam számára egy szellemileg és anyagilag hatalmas magyar fővárost, nemzeti művelődésünknek oly központját, mely a részekre ellenállhatlan vonzerőt és befolyást gyakoroljon. Buda-Pest már geographiai tekintetben is oly kedvező helyzetben van, hogy megvan benne minden kellék és előfeltétel arra, hogy világvárossá fejlődhessék. Fővárosunkat a jó Isten megáldotta a természet minden adományával és kincsével gazdagon. *(Paczolay: Homokkal is!)*

Igen homokkal is, és ez is jó — Berlin körül is van ily homok, a mi nem akadályoztatta abban, hogy világvárossá legyen. — *(Tetszés.)*

Nem kell egyéb, mint, hogy e kincseket lehetőleg fölhasználjuk és Buda-Pest egy-két évtized alatt Európa legkeresettebb, leglátogatottabb pontjává fog válhatni. De mindehhez mindenekelőtt kellőleg rendezett szervezet, jól vezetett, folyton-éber és tette kész közigazgatás kell. Csak ily köz-

igazgatás adhatja meg mind az államnak, mind Pest városának azon eszközöket, melyek által gyarapodhatnak. És ha úgy vagyunk meggyőződve, hogy a jelenlegi közigazgatás nem felel meg ezen magasztos és jogosult igényeknek: ne tőrjünk azt egy perczig sem, mert minden percz veszteség a hazára nézve; *(Helyeslés.)* hanem siessünk a rendezetlenség miatt már is veszélyeztetett állami érdekeinket minden további károsodástól megóvni. Pártolom a központi bizottság szövegezését. *(Tetszés a jobb oldalon.)*

Lázár Ádám: T. ház! Miután a jelenlegi kormány kijelentette, hogy az eddig a ház asztalára letett törvényjavaslatokhoz ragaszkodik, s így nem lehet sok kilátásunk arra, hogy ezen épen tárgyalás alatt lévő törvényjavaslaton valamely elvi és lényeges változás történjék; sőt meg lehetünk arról győződve, hogy valamint az egész kormány, úgy különösen a belügyminister már előbb a mult korszakban kiejtett szavai szerint mereven fog ragaszkodni ezen törvényjavaslatához: még is mind-ezen némileg ijesztő kilátások nem tarthatnak engem vissza, hogy az ügy körül saját véleményemet röviden ki ne fejezzem.

T. ház! Azon botrányköveknek, melyek a jelen törvényjavaslatban a polgári szabadság ellen gördítettnek, egyik leghatalmasbja a főispáni intézmény, mely itt a fővárosban főpolgármester nevezése alatt szándékoltatik behozatni. Hogy azonban ezen intézmény minő mértékben találkozik a főváros összes pártkülönbség nélküli polgársága ellen-szenvével, minő mértékben találkozik az ország képviselői nagyrészének is ellenszenvével, azt, úgy hiszem, bővebben kimutatni nem szükséges. E részben részint a fővárosban tartott népgyűlés nyilatkozata, részint ezen házban már a különböző módok szerint különbözőképen fölmerült vélemények elegendő bizonyosságul szolgálnak.

Igen helyesen vetette föl ezen tárgy mult heti utolsó szónoka Beöthy Lajos képviselőtársunk azon kérdést, vajon a népképviselő és parlamenti rendszer mellett szükséges-e az önkormányzatot, a kormány által kinevezett képviselő által közvetíteni? s arra mint részint a mult, részint a jelen idők tapasztalataiból okult férfiú, igen helyesen, tagadólag felelt.

Igenis óhajtható lenne, t. ház, hogy ily nevezetes átalakulási kérdéseknél főleg azon szakavatott és gyakorlati képzettséggel bíró s a közigazgatásban jártas férfiaknak tanácsa és véleménye ne hangozzék el, kik minden körülmény közt megismerték és megtanulták, hogy mi az, a miről épen tegnap az új miniszerelnök hangsúlyozta, hogy a hazafiság egyformán fog áthatni mindenkit a közügy érdekében történendő lépéseknél. Azt hiszem, nem elég a hazafiságra az, ha valaki az alkotmány és szabadság megvédésére minden hatalmában álló

eszközt fölhasználni kíván, de annak ellenére szintén nem szabad tennie olyasmit vagy oly kísérleteket kockáztatnia, melyek által épen a szabadság, és az alkotmányosság tétetik ki veszélynek.

Ha tekintjük, hogy mi a község szabad szerkezetének lényege: azt egy nagyon egyszerű fogalomban megtaláljuk. Ugyanis ennek lényege abban áll, hogy a város önmaga közvetlenül szabadon kormányozza és intézze minden ügyét. Mely szerkezet legfontosb egy alkotmányos államban, mert ez teremti a közszellemet, fejleszti a hazafiságot, védi a szabadságot és alkotmányt.

Ezen szerkezet akkor felel meg a valóságnak, ha mindazok, kik az önkormányzatra hivatva vannak, a polgármestertől le a legutolsó bizottsági tagig az összes választópolgárok által szabadon választatnak; mert ez oly jog, mely jogot a választó polgároktól elvitázni, legfőlebb is csak azok törekedhetnek, kik a jelen korban inkább a despotia, mint az önkormányzat felé akarnak gravitálni.

Maga az előttünk fekvő törvényjavaslatnak, szerkezete is kimutatja azt, hogy a főpolgármester, részint a tanács, részint a közgyűlés ülésein elnökölvén, ezen minőségben mind tettei, mind eljárásai fölött a közgyűlés bírálata alatt áll, következőleg maga a közgyűlés képezi azon ellenőrködési hatalmat az ő működésére nézve, mely ellenőrködésről a törvényjavaslat más módon akar gondoskodni.

Nem is lehet föltenni, t. ház! hogy akkor, midőn a törvényjavaslat 77. §-a épen a polgármesterre — nem a főpolgármesterre — s a tanácsra ruhazza mind a közigazgatási, mind pedig az állam érdekének tekintetében szükséges végrehajtást, hogy ottan még egy másik szükség fölötti egyén a kormány által akár kinevezés, akár kijelölés útján állíttassék az önkormányzat fölibe.

Avagy talán az ily módozat által arra szándékozik e törekedni a kormány, hogy a felelősség, melyről a főpolgármester kivételével ezen javaslatnak VII. fejezete tüzetesen gondoskodni kíván, midőn minden tisztviselő kihágásait, kártételeit visszatartatni a törvény értelmében megszabja, hogy épen akkor, midőn a főpolgármesteri intézmény, mely a felelősséget a kormány nevében, úgy látszik, a ministeri felelősséggel egyöntetűen akarná elvállalni, a városi önkormányzat rovására, a város közügyei és érdekeinek vezetésére hátráltatólag és zsidbasztólag hasson? Hogy mily nagy különbség van egy választott, vagy kinevezett polgármester szabad működése és a város érdeke körüli tevékenysége tekintetében: szabad legyen főleg azok kedvéért, kik Bécsre oly igen szeretnek hivatkozni, a közelmúltból földézni azon korszakot, midőn a könnigráti csata alkalmával Bécs választott polgármestere kötelességének ismerte és szabadságot vett magának, hogy Bécs városától a közelgő veszély

elháríttassék, a kormánynál felterjesztést tenni, a mely fölterjesztés a kormány által méltányoltatván, ezen fölterjesztés következtében nagyobb veszélytől Bécs városát megmentette. Ezt oly polgármester, ki a kormány által neveztetik ki, nem merné és nem tudná tenni. *(Egy hang jobbról: Ugyan miért?)* Azért, mert mindannyiszor, valahányszor ily kétes perc bekövetkeznék: oly annyira összeütköznék a választott és kinevezett polgármesternek kötelessége, hogy ez esetben nem tehetne egyebet, mint a kormány által meghatározott elvek szerint cselekedni, mi által a város és az önkormányzatnak érdekei szembeötlőleg összeütköznének.

De mi célja lehet t. ház egy főpolgármesteri intézmény behozatalával a kormánynak; e részben kitűnik már magából az előttünk fekvő törvényjavaslat történelméből, hogy mennyire látta, vagy nem látta szükségesnek ezen főispánt a kormány a fővárosban meghonosítani. Már a legelső törvényjavaslat, mely legcorrectebbnek volt mondható, azon föltevés szerint, hogy t. i. a kormány maga a befolyást a kormányzatra minden áron érvényesítse, tervezte a kormány által kinevezett főispánt; míg a mult országgyűlés végefelé az osztályok előadói által alakult központi bizottság véleménye ott összpontosult szintén a kormány hozzájárulásával, hogy a bizottság által kijelölendő három egyén közül egyet a korona nevez ki; jelenleg azonban már ettől is eltérve, megfordítva tétetik az indítvány, s ehhez is ragaszkodik a jelenlegi kormány, hogy t. i. a korona által kijelölendő három egyén közül egyet választ a városi képviselő-bizottság.

Ezen utóbbi szakasztott mása az előbbinek, a mennyiben a kormány befolyását tágabb vagy szűkebb mértékben biztosítani akarja magának; de egyzersmind a két utóbbi módozatban a felelősséget inkább meg akarja osztani és a kormány vállairól elhárítani egy ily közegre, a mely különben is a törvényhatóság által mindig felelősségre vonható. Ez által azon terhek, melyek különösen veszélyes időkben egyedül a kormányt sújthatnák, a törvényhatóságra nehezuálnének.

Ezen kísérlet ellenkezik azon felelősségi eszmével, mely egy parlamenti kormányzatban a minis-teri felelősségből kifolyólag az egész kormányzatra nehezedik. Mert van ezen törvényjavaslat szerkezete szerint gondoskodva, legalább azok gondolják, kik ezen törvényjavaslatot érintetlenül és teljesen keresztülvihetőnek hiszik, a 71. és 72. cikkben arról, hogy ha netalán nem teljesítenék a rendelet, azon esetben a főpolgármester rendkívüli hatalommal ruháztatik föl, hogy szükség esetében az illető közegét eltávolítsa és mással helyettesítse.

Ugyanezen joga megvan a 74. cikk e folya- pontja szerint magának a polgármesternek is, a ki szintén a köztörvényhatósági végrehajtásnak egyik

főközege és szintén bir azon joggal, hogy eltávolíthatja azokat, a kik valamely rendeletet nem teljesítenek. És miután a 71. cikk megszabja, hogy a főpolgármester ezen hivatása csak igen ritkán fordul elő, rendesen oly esetekben, hogy ha a rendeletek foganatosítása oly akadályokba ütköznék, a melyeknek orvoslása csakis a képviselő-házhoz emelendő panasz útján remélhető: ily körülmények közt gondoskodni oly közegről, a kinek missiója ily hamar megszűnik, sem eszélyes, sem pedig az alkotmányosság és szabadság érdekeivel össze nem egyeztethető.

Ha abból indul ki a kormány, hogy lehetőleg független jellemű férfiú állíttassék a fővárosi főpolgármesteri állásra: ez szintén nagyon téves fogalom. Miként lehessen független férfit reményleni a főváros élére, ha az nem a közgyűlés, hanem a kormány alatt áll; hogyan lehet elvárni attól, a kit nem a közgyűlés választ, nem a város, hanem a kormány fizet, hogy örködni fog azon érdekek fölött, melyek ugy az államra, mint a községre nézve egyaránt fontosak.

És állítani igen, és különféle sophismákkal támogatni lehet, de a gyakorlat az ellenkezőt bizonyítja, daczára annak, hogy a kormány képviselője az ellenkezőt akarta bebizonyítani. A miket felhozott legkevésbé sem bizonyítanak a főispáni intézménynek a fővárosbani czélszerűsége mellett, sőt ellenkezőleg az eddigi tapasztalatok épen ellene bizonyítanak, különösen azon vidéki városokban, ahol 5, 6 sőt több kisebb város egyesítettik egy főispán alatt, kik azon városoknak sem ügyeit, sem személyeit, sem érdekeit nem ismerik és azokat nem is törekednek tanulmányozni; hanem törekednek igenis politikai hivatásukat betölteni, a mit mindjárt első működésükkor fényesen bebizonyítottak, értem a lefolyt képviselőválasztási mozgalmakat. Szabad legyen e tekintetben csak Marosvásárhely példájára hivatkoznom, hol a főispán csakis a követválasztás érdekében működött, és hogy a város érdekeit mennyire tanulmányozta, azt ugy hiszem, a belügyminister ur legjobban tudja. Nem akarom a marosvásárhelyi főispánnak a választási mozgalom alatti szereplésével a t. ház türelmét fárasztani, csak arra akartam utalni, hogy nem egy, de több olyan főispán van, a ki nem érzi magát hivatva a kormányzatra bizott városok érdekeit tanulmányozni és azok érdekében megtenni mindazt, a mit tőlök a törvény vár.

Ugy látszik, hogy a jelen törvényjavaslat által behozatni szándékolt főispáni intézmény szintén a centralisatio, a gyámkodás utáni törekvés eredménye, mely minden áron oly lazává akarja tenni az önkormányzatot, hogy azt lehet minden egyébnek nevezni, csak községi önkormányzatnak nem. Mindezeket a tapasztalat jobban kimutatta, minthogy szükséges volna az előttem szólott képviselő állításait bővebben megczáfolnom.

Egyedül arra szorítkozom, hogy Madarász képviselőtársam módosítványát, mint a mely a jelen körülmények közt, és Magyarországnak az 1848-iki törvények szerint követett szabad-elvű és a községi élet fejlesztésére törekvő irányának leginkább megfelelő, és mely a főváros anyagi és szellemi fejlődését biztosítja az által, hogy a törvényhatósági közegeknek választását, ha nem is az összes polgárság, de legalább a közgyűlés kezébe teszi le: pártolom. *(Helyeslés a szélsőbal oldalon.)*

Nehrebeczky Sándor: A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat 68-ik §-a ellen eddig négy módosítvány tétetett. Az utolsó szombati ülésben 3, a mai ülésben Madarász t. képviselőtársam által a 4-ik. Ezen módosítványok lényegre és főelvekre nézve egészen eltérnek a 68-ik §-tól; Molnár György t. képviselőtársam, mint II-ik osztály előadója, nem akarja a főpolgármestert, megelégszik a polgármesterrel, s azt a közgyűlés által hat évre kívánja választatni.

Steiger képviselőtársam elfogadta ugyan a főpolgármestert, de azt a közgyűlés által kijelölt 3 egyén közül az összes választók által kerületenként titkos szavazás útján kívánja választatni, s a megválasztottat ő felsége jóváhagyása alá terjesztetni.

Kármán képviselőtársam szintén elfogadja a főpolgármestert, de azt a közgyűlés által kívánja választatni, és a választás után ő felsége jóváhagyása alá felterjesztetni.

A két utóbbi javaslat abban megegyezik, hogy az ő felsége által meg nem erősített egyén többé választás alá nem eshetik. Madarász képviselőtársam a polgármester választását még szélesebb alapra fektetné, mint az általában véve ezen törvény által biztosítva van; mert ő minden 20 éves adófizető által, de csak 3 évre kívánja a polgármestert választatni.

Az érvek és indokok, melyekkel a módosítványt tevő urak módosítványaikat támogatták, részben fontosak, részben egymással ellentétben állanak, részben nem egyeztethetők meg az eddig megalkotott közigazgatási törvényekkel, s az eddig elfogadott közigazgatási kormányrendszerrel, sőt a tárgyalás alatt álló törvényjavaslat intézkedéseivel sem egyeztethetők össze, ennél fogva meg fogja nekem a tisztelt ház engedni, hogy mielőtt a módosítványokhoz szólnék, egy pár észrevételt tegyek a fölhozott indokokra nézve. *(Halljuk!)*

Molnár György képviselőtársam szombaton tartott beszédében, mely különben az ügy beható tanulmányozásáról tanuskodik, czélul tűzte ki magának, hogy a főispáni intézményt egyáltalában megtámadja, s ha lehet, döntse meg és czélját azal vélte elérhetni, hogy a törvényhatóságokról szóló törvényből szakaszokat idézvén, a főispáni hatáskört általában véve perfect és imperfect officiumokra osztva, azt oly minimumra reducálta, hogy a főis-

páni institutiót, tekintettel az azzal összekötött költségekre egyáltalában fölöslegesnek tartja. De a tisztelt képviselő ur — ez nem vád, hanem egyszerű észrevétel gyanánt legyen mondva — úgy járt el, mint az ügyes prokátor. Ő a municipalis törvénynek egyes szakaszait kiszakította, a nélkül, hogy azt egész valójában és teljében fölfogta és előadta volna. Ha a tisztelt képviselő ur nem egyedül az 53-ik §. azon pontjaiban fogja keresni a főispáni hatáskört, melyek arról intézkednek, hogy a főispán egy évben egyszer ezt vagy legfőlebb egy évben kétszer azt tenni köteles, hanem figyelmére méltatja mindazon szakaszokat, melyek a főispán hatáskörével foglalkoznak, tehát a 22, 38, 41, 42, 54, 55, 58, 68, 69, 72, 79, 80 és 91 szakaszokat, ha továbbá figyelembe veszi az 53. §. azon kitételét, hogy a főispán a kormány képviselője, hogy a főispán az állami közigazgatást és önkormányzatot egész teljében ellenőrizi, és ha a tisztelt képviselő ur nem lesz szives akként magyarázni a jogokat, hogy azok nem egyuttal köteleességek is; hanem ha úgy fogja föl, hogy mindaz, amit a municipalis törvény a főispánnak jogaként tart fön, ugyanaz a főispánnak egyszersmind kötelessége is, valahányszor ezt akár az állami közigazgatás, akár az önkormányzat érdekei kívánják, s ha az ezt nem tette, akkor mulasztást követett el: nem lehet tehát azt mondani, hogy a főispánok részére kellő hatáskör biztosítva nincsen. De nem is mondta ezt a tisztelt baloldal, midőn a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvény tárgyalatott; méltóztassanak fölütni a Naplónak ide vonatkozó lapjait, és látni fogják, hogy akkor ellenkezőleg az mondatott, hogy a főispánok valóságos omnipotentiával vannak fölruházva. *(Bal felől: Igaz!)*

Általában minden oldalról azt hallani, hogy Magyarországon rossz az administratio; *(Bal felől: Igaz, nagyon rossz!)* de ebből nem következik az, hogy nem kell közegeket tartani, kik az administratióra fölügyelnek, s nem kell azt mondani, hogy egyedül a ministerek okai a rossz administratiónak, s hogy egyedül azok felelősek azért. Bocsánatot kérek: egészen másképen állanak most a viszonyok, mint állottak az absolut rendszer alatt. Ezalatt, ha az administratio rossz volt: igenis azokat lehet okolni, kik rendeletek által kormányoztak, kikhez mindentől jött jelentés és kik rendeleteinek a legszigorubb felelősség alatt engedelmeskedni kellett.

Most azonban az administratio meg van osztva. Most ott van a kormány közege, a főispán, ott vannak a törvényhatóság által választott közegek, és ha az administratio rossz: azért nem annyira a minster, mint inkább maga a municipium és a főispán felelősek. *(Bal felől: Derűltég.)* Egyáltalában nem áll tehát az, hogy a főispáni institutió a törvényhatóságoknál fölösleges.

Azt mondja továbbá Molnár György tisztelt képviselő ur, hogy ő azért nem tartja szükségesnek főpolgármestert állítani a fővárosok élére, mert az egyuttal a tanács elnöke, és egyuttal nagyon mélyen nyul bele az administratióba. Tisztelt képviselőház, ez azon érv, melynek magam is fontosságot tulajdonítok; mert minden esetre figyelmet érdemlő azon körülmény, hogy vajon a főpolgármester, ki a közgyűlésnek elnöke, egyuttal elnöke legyen azon tanácsnak, mely a közgyűlés alatt áll, azon közgyűlés alatt, melyhez a tanács mindazon határozatai fölebbeztetnek, melyek a főváros javadalmait, közvagyonát és közigazgatását érdeklik. Figyelmet érdemel ez, mondom, azért, mert kérdés, vajon nem ellenkezik-e a felfolyamodási rendszer fő elvével, hogy ugyanazon egyén két egymásnak alárendelt forum elnöke legyen; de másodszor fontos azért is, mert kérdés: vajon kívánja-e a törvényhozás, hogy a főváros polgármestere a felelősség tekintetében ugyanazon színvonalon álljon, melyen fog állni a tanács mint testület, és melyen fognak állani annak egyes tagjai. De habár elismerem e kérdés fontosságát, mégsem ismerhetem el, hogy ezen kérdés a főváros főpolgármesteri intézménye ellen már most használtassék föl érvül; nem ismerhetem pedig el főleg azért, mert ennek eldöntése a 69. §-hoz tartozik, és ha a tisztelt képviselőház másképen fog intézkedni, ezen érv önmagától el fog esni.

Hanem amit a tisztelt képviselő ur a szakértők compromissumára mondott, mintha az szintén arra vonatkoznék, hogy a főpolgármester a tanácsban elnököljön: erre nézve tévedésben van; mert az igaz, hogy tudós szakértők compromissuma létesült ezen törvényre nézve; de az nem létesült e pontra, hanem létesült arra a pontra, hogy a főpolgármester a király kijelölése mellett a közgyűlés által 6 évre választassék.

Végre a tisztelt képviselő ur a fővárosok élére választott polgármestert kíván, ki a VII. fejezetben megállapított felelősségre lenne vonható. Ezen nézetben tökéletesen osztozom; hanem azt hiszem, hogy ezen kívánságának már elég van téve, mert a 107. §. biztosítja a polgármester választását, s ez felelős is lesz, de azt a képviselő ur sem fogná czélszerűnek találni, hogy a fővárosnak két különböző hatáskörrel fölruházott két elöljárója legyen. E szerint ezen utolsó ellenvetése sem állhat meg.

Steiger képviselő ur módosítványában a polgárok szabad választási jogát védi s egyuttal az administratio érdekei mellett szólal föl. Én igen szívesen üdvözlöm Steiger képviselő urat az administratio terén, mert nekem is az a meggyőződésem, hogy azon érdekek között, melyeket ezen törvény megalkotásánál a törvényhozásnak szem előtt tartania kell: a jó administratio érdeke mindenestre kiváló helyet foglal el; és én is részemről akkor, midőn

e tekintetben a tisztelt képviselő ur érveire alázatos megjegyzéseimet megtenni fogom, leginkább a headministratiót akarom szem előtt tartani.

A főpolgármester állása ellen Steiger képviselő ur azon kérdést veti föl, vajon állami lesz-e vagy municipalis? és miután ezen kérdésre magának megfelelni nem tud, a főpolgármesteri institutiót elejtendőnek véli. Hogy ezen kérdésre a válasz nem igen könnyű: az természetes; de más részről azért, mert ezen főpolgármesteri intézmény nem lesz tisztán sem municipalis, sem állami, nem következő, hogy arra egyáltalában szükség nincs. A főpolgármester, minthogy a király által jelöltetik ki, minthogy az állami közigazgatás fölött őrökodik: mindenestre állami ügyekben működik; és a mennyiben más részről a közgyűlés által 6 évre választatik, és a város önkormányzatát vezeti s afölött őrökodik: nem lehet mondani, hogy nem municipalis ügykörben mozog, és így ebből azt kell következtetni, hogy a főpolgármesteri intézmény mind municipalis, mind állami természetű; és miután ez így van, a legkevésbé sem következik, hogy az egészen fölösleges.

Továbbá Steiger képviselő ur igen alapos párhuzamot vont a többi municipiumok kormányzata és a főváros kormányzata közt, leginkább a közgyűlések és a közvagyon tekintetében és épen ezen párhuzamból von következtést saját tételének támogatására. Először azt mondja, hogy a főváros közgyűlést gyakran tart, a jegyzőkönyvek gyakran terjesztetnek fel és így nem szükséges a főispáni intézmény. E tekintetben bátorkodom a tisztelt képviselő urra, mint practicus gyakorlati férfiura hivatkozva kérdezni: nem talál-e lényeges különbséget a közt, hogy ha épen ezen gyakori közgyűléseket a főpolgármester személyesen fogja vezetni, ha a tanácskozások személyes vezetése alkalmával személyesen fog befolylni az önkormányzatba, nem talál-e lényeges különbséget e közt és a közt, hogy ha a közgyűlések jegyzőkönyvei csak 30, 40 nap mulva terjesztetnek fel a kormányhoz és ez csak utólagosan gyakorolhatja a felügyeletet? Azt hiszem, hogy ennél fogva nem lehet a főpolgármestert nélkülözni.

Azt mondja továbbá a képviselő ur, hogy a fővárosban nem úgy, mint a megyéknél és más városokban egyes egyének, hanem a tanács, és így testület áll a kormányzat élén. Hogy a főváros igazgatásának élén tulajdonképen a tanács áll: abban, a törvényjavaslat szerint, tökéletesen igaza van képviselő urnak; de meg fogja engedni, hogy a polgármesternek is van administrationalis hatásköre, meg fogja engedni, hogy akkor, midőn a főváros statutumait fogja megalkotni az ügyrend felosztása iránt, hogy akkor az egyes közegekre is fog bizonyos hatáskört bizni: ilyenek lesznek a kerületi elöljárók. Ebből én azt a különbséget következte-

tem, hogy mindaddig, míg a főispán a megyékben az egyes tisztviselők fölött őrökdi és megvizsgálja tevékenységüket, működésüket: addig ugyanezen jog a fővárosban ki fog terjesztetni az egész tanácsra és annak egyes tagjaira.

Azt mondja továbbá tisztelt képviselő ur, hogy a főváros és a megyei municipiumok közt azon lényeges különbség van, hogy a főváros községi vagyont kezel, és a főpolgármester a fővárost e vagyron szabad kezelésében akadályozni fogja. Bocsánatot kérek a tisztelt képviselő urtól; megengedem ugyan azon különbséget, hogy vannak municipiumok, melyeknek vagyonuk nincs, a fővárosnak tetemes vagyonra van és azt kezeli is; de előre bocsátva azt, miszerint a szabad királyi városok épen úgy, mint a főváros e vagyont a megalkotott törvény és a megalkotott statutum értelmében köteles kezelni, és hogy épen a főpolgármester lesz hivatva őrökdi afölött, hogy e kezelés így és nem másképp, a főváros és nem mások érdekében történjék: azért tartom szükségesnek, hogy a főváros élén is főpolgármester legyen. *(Jobb felől helyeslés.)*

Itt idézhetnék példákat a tisztelt képviselő urnak arra, hogy a szabad királyi városok nemcsak nem félnek a felügyelettől, hanem azt igenis hálásan elismerik, *(Bal felől felkiáltások: Ohó!)* de nem idézek példákat, mert exempla sunt odiosa.

A tisztelt képviselő urnak azon állítására, hogy hiszen a belügyminister helyben van és ő fog őrökdi az állam érdekei fölött a fővárosban is: legyen szabad megjegyeznem, miszerint a belügyministert igen is nemcsak a fővárosban, hanem az ország valamennyi törvényhatóságában nemcsak megilleti, de kötelessége az állam érdekeire felügyelni; de ezt személyesen nem teheti, azért van szüksége olyan közegekre, kik a viszonyokat, személyeket ismerik, kik bele nézzenek a jegyzőkönyvekbe, részt vegyenek a tanácskozásban, és kiegyenlítsék a surlódásokat, melyek a megválasztott tisztviselők közt támadnak.

Meg kell még jegyeznem, hogy azon földadat megoldása, melyet Steiger Gyula tisztelt képviselő ur itt a belügyministernek szánt, tekintettel azon fontos és nehéz munkákra, melyeket a belügyminister szemben a parlamenttel, szemben a ministertanáccsal, a ministerium vezetésével a felek fogadását ide értve, teljesíteni kötelessége: nézetem szerint mind az idő, mind a véges emberi erő tekintetében a lehetőségek közé nem tartozik.

Azt mondja továbbá a tisztelt képviselő ur, hogy a főpolgármester csak hatalmaskodik, a főpolgármesternek pedig nincs administrationalis hatalma. Ezen ellenvetés nem áll, mert a főpolgármester hatásköre ezen törvény egyes szakaszaiban teljesen körül van írva és ő ezen hatáskörön túl nem léphet. Más részről az, hogy a polgármesternek nem

lenne hatalma: nem áll; mert azon hatalmat, mely az adminisztrációra szükségeltetik, megadja e törvény, megadja a 74. §., mely szakasznak f) pontjára hivatkozom, melyben az áll, hogy a főpolgármester rendelkezik a törvényhatósági tisztviselőkkel, a kezelő személyzettel, s ha valamelyik hivatalos kötelességét nem teljesíti, hivatalából fölmentheti, vagy elmozdithatja; de ugyanazon szakaszban az is áll, hogy a polgármester karhatalmat rendel ki, a pénztárra utalványoz, stb. Meg vagyok győződve tisztelt ház! hogy a polgármesternek a törvény megadja azon hatalmat, melyre szüksége van.

Egy általános kitételt használt továbbá a tisztelt képviselő ur, melyet tán maga sem vett komolyan.

Azt mondá ugyanis a képviselő ur, hogy a kormány által kinevezett egyének iránt a közönség bizalommal nem viseltetik. Bocsánatot kérek tisztelt ház, alkotmányos országban parlamentális kormányrendszer mellett, oly irt tesz fel a tisztelt képviselő ur a közönség és kormány közt, mely lehetetlen, *(Egy hang a szélsőbal oldalon: De amely megvan!)* akkor, mikor a képviselőház a nép szabad választásának kifolyása, tehát a nép képviselője, akkor, mikor a ministerium e ház többségének kifolyása, mikor a ministerek tetteikért és kinevezéseikért felelősök a királynak és az országgyűlésnek: akkor azt nem lehet mondani, hogy minden kinevezés iránt bizalmatlan a közönség. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Még egy észrevétele volt Steiger Gyula tisztelt képviselő urnak; beszédében azt mondja, hogy a kormány nem bizik a főváros adminisztrációjában, ha annak élére főpolgármestert állit, a mi által a főváros önkormányzata veszélyeztetve van. Bocsánatot kérek ez ismét ellentétben áll a tárgyalás alatt levő törvényjavaslattal.

Ezen törvényjavaslat 3. §-a ugyanis, melyet a tisztelt ház már elfogadott, teljesen biztosítja a főváros részére az önkormányzatot, a bizottság, a tisztikar megválasztását, ügyeinek szabad intézését, és nincs §-a e törvényjavaslatnak, mely a főpolgármesternek azon hatalmat adná, hogy ő ezen önkormányzatot megcsönkíthatná. Méltóztassék meggyőződni arról, hogy a városnak igazgatásában elég teendő jut az önkormányzat közegeinek, a tanácsnak, a polgármesternek; és ezenkívül elég teendőt talál a főpolgármester, hogy épen azon civilisatio, azon anyagi és szellemi haladás felé vezesse a fővárost, melyet a képviselő ur már mint meglevőt ecsetel, s melyet a fővárosra nézve óhajt. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ezek után legyen szabad néhány rövid megjegyzést tennem a módosítványokra. *(Halljuk!)* Molnár György képviselő ur módosítványa azt czélozza, hogy a 68. §. megdöntessék, mert a §-nak alapja az,

hogy a király, a kormány bizalma nyilvánuljon mindenekelőtt azon egyén iránt, ki a főváros élére állíttatni szándékolta. A képviselő ur nagyon jól tudja, hogy ruente fundamento ruit superaedificatum, ha ezen elvet megdönti, akkor a főpolgármester nem az, aminek lennie kellene. Ennélfogva ezen módosítványt nem fogadhatom el.

Ami Steiger képviselő ur módosítványát illeti, ő a főpolgármester választására nézve sokkal szélesebb alapot vett fel, mint a többi hivatalnokokra nézve. Mert ezen törvényjavaslat értelmében a többi tisztviselőket a bizottság választaná, hanem a főpolgármestert az összes választók által titkos szavazás útján kívánja választatni. Steiger képviselő ur indítványa e tekintetben még inkább eltér a központi bizottság szövegezésétől, mint Molnár György képviselő uré; némi biztosítékot szándékozik ugyan a tisztelt képviselő ur nyújtani az iránt, hogy a megválasztott egyén ő felsége jóváhagyása alá terjesztetné; a mihez én részemről azért nem vagyok hajlandó járulni, mert attól tartok, hogy e téren gyakori surlódás jöhetne létre a kormány és a főváros közt.

Tehát ezen módosítványt sem fogadom el.

Kármán Lajos tisztelt képviselő ur közvetítő módosítványt nyújtott be. Ő is a főpolgármestert a közgyűlés által kívánja választatni és utólag enged módot a korona bizalmának nyilvánítására. Mint-hogy a tisztelt ur ugyis közel áll hozzánk: arra kérem a képviselő urat, fordítsa meg módosítványát és engedje meg, hogy a korona előzetesen nyilváníthassa bizalmát. *(Derűltség.)* Ily értelemben én is hozzájárulok.

Ami végre Madarász József tisztelt képviselő ur módosítványát illeti, azt sem fogadom el azért, mert az igen messze, sőt legtávolabb áll az eredeti szövegezésétől a mennyiben ő azon választóknál, a kik a főpolgármester választásához járulnak, még szélesebb censust ad, mint a fővárosi választás qualificatiójához általában véve kívántatik.

Ezeknél fogva tisztelt ház, miután nekem meggyőződése az, hogy a közigazgatás tárgyában eddig megalkotott törvényeknek és elfogadott közkormányzati rendszernek természetszerű és nélkülözhetlen folyománya, hogy a főváros élén oly főpolgármester álljon, aki iránt mind a kormány, mind a városi polgárság bizalommal viseltessék; s mint-hogy ezen cél elérhetőnek hiszem a központi bizottság szövegezésével: azt részemről elfogadom. *(Éljenezés jobb felől.)*

Földváry Mihály: T. ház! Az igen tisztelt miniszterelnök ur tegnapi székfoglaló beszédében hangsúlyozta és jelezte azt, hogy a kormány az eddigelé bemutatott törvényjavaslatokat magáévá teszi. Én dacára ezen miniszterelnöki kijelentésnek megvallom, azon reményben éltem, hogy az új bel-

ügyminiszter be fog elégedni a régi belügyminiszternek már kivett győzelmével a szönyegen forgó kérdésben, és nem fogja akarni azt, hogy a fővárosi főpolgármesterre nézve a szabad választás megszoríttassék. Nagyon sajnálom, hogy e reményemben csalódtam, mert ha jól tudom Havas Sándor képviselő ur a kormány részéről tett előterjesztést és ez a felől győzött meg, hogy az új belügyminiszter a réginek útjain akar haladni.

T. ház! Legyen szabad az ép imént nevezett képviselő urnak nyilatkozatára észrevétele tennem. Ő úgy látszik fölfogni a főpolgármesteri hivatalt, mintha azt be lehetne akép tölteni, hogy az a kormánynak és az a fővárosnak is bizalmát bírassa.

Én nem vonom kétségbe, a miniszter urnak jó szándékát, intentióját; de szabadjon azon észrevétele tennem, hogy ez tisztán csak esélytől függ: én pedig ily fontos ügyet és kérdést, a polgármesteri állomás betöltését nem óhajtom véletlenre bízni, hanem akarom, hogy a főváros önként és minden kormányi befolyás nélkül, szabadon válassza első tisztviselőjét.

Midőn az állam részéről a főváros fölvirágzására oly tetemes áldozatok hozattak, szerintem a törvényhozás előtt nem egyedül a főváros érdeke volt mérvadó, hanem az ország érdeke és méltósága is; mert a nemzeti főváros fölvirágzása minden magyar polgárnak fő óhaja. Már most kérdem, t. ház, ha ezen törvényjavaslat fogadtatik el, miként lehessen képzelni azt, hogy a főváros jó közigazgatásban részesíttessék, a midőn azon egyén nem a bizalom, hanem a kormány általi candidatiónak kifolyása, és így lehetetlen, hogy a főváros jól kormányoztassék, mert a bizalom hiánya megsibbasztja a legtevékenyebb erőt, hogy pedig ez így van, nem kell messze mennünk — a példa előttünk van. A hol bizalom nincsen, ismétlem a legtevékenyebb egyének sem képesek kifejteni kellő erélyt a legjobb akarat mellett is. *(Helyeslés bal felől.)*

T. ház! Legyen szabad Steiger Gyula tisztelt képviselő ur multkori beszédére is észrevétele tennem. Ő, aki különben oly melegen karolja fel a főváros jól felfogott érdekét, egy oly tételt állított fel, melyet én egész általánosságban el nem fogadhatok. Ő, úgy mond, beismeri, hogy a kormánynak joga van befolyást gyakorolni a főváros ügymenetére. Ezt én általánosságban nem fogadhatom el.

Igenis! én beismerem, hogy a kormánynak nemcsak joga, hanem kötelessége is, a közigazgatás menete felett őrködni s ezt gyakorolja akként mint a megyékben, hogy felkövetelheti, a jegyzőkönyveket, s meggyőződhetik, vajon a törvény korlátai közt mozgott-e a törvényhatóság? De e szót „befolyás” nagyon óvakodva kívánom használtatni, mert én a kormány befolyásától minden áron, minden körülmények közt meg akarom menteni

a fővárost, — mert szerintem, — a szabad mozgás egyedüli biztos emeltyűje akorszerű előhaladásnak.

Ezek után, t. ház, szabad legyen még előttem szóló Nehrebeczky képviselő ur előadására is reflectálnom. Ő azt mondja Steiger Gyula kérdésére felelőleg, hogy tulajdonképen ki, és mi lesz az a polgármester? Képviselő ur szerint a főpolgármester, lesz állami, s egyszersmind fővárosi hivatalnok. Ezzel igazolta nagyon t. képviselő ur, hogy bizalom ily egyén iránt valóban a főváros részéről nem fog lenni, mert még reá alkalmazható biztos nevet képviselő ur sem fedezett fel. Pártolom a különvéleményt. *(Helyeslés bal felől.)*

Mattyus Arisztid: T. ház! A lefolyt hosszú vitának súlypontját részemről, — daczára annak, hogy igen sokat különféle szempontból hallottunk a főváros intézménye és a főváros polgármesteri intézménye mellett és ellene felhozni, — két fő kérdésre fektetem; e kérdések elseje az, tisztelt ház, vajon az ugynevezett állami közigazgatási érdek kívánja-e azt, hogy a fővárosban a kormánynak egy közege a javasolt módon és jogokkal működhesse és működje, mint ellenőrző közeg; a másik kérdés pedig az: vajon a főváros autonómiája, helyes közigazgatása megtűri-e az oly közigazgatást, a minő javaslatba van hozva.

Hogy az elsőre nézve felelhessek, t. ház! nem tehetem, hogy ki ne fejezzem meggyőződésemet afölött, hogy itt igen sok egyénnél nagyon centralisticus felfogást látok nyíltan leplezetlenül és bizony nem az ország érdekében kifejezve akkor, midőn a főispánt úgy hallom hangsúlyoztatni az állami közigazgatásánál, mintha az autonómiával bizonyos ellentétben állana, következetesen, és sajnos, következetesen azon képviselők részéről, kik egyszersmind a kormányhoz legközelebb állanak s mintegy a kormány nézeteit e kérdésben, ha nem hivatalosan, de legalább félhivatalosan tolmácsolják.

Következetesen mindig így van az állam közigazgatás a és annak érdeke ide állítva, mint amely különösen megóvandó, mint amely elkülönített valami, az önkormányzat rendes medrén kívül eső, annak rendes factoraival ellentétbe helyezendő.

Ezen felfogás, t. ház! a centralisták felfogása, azok felfogása, kik az államból egy élettelen mechanizmust akarnak csinálni abelyett, hogy egy életteljes organismust teremtenének. *(Helyeslés bal felől.)*

Hogy ezen felfogás igenis létezik, annak bebizonyítására nem kell egyebet tennem, mint a t. ház emlékezetébe hoznom, hogy itt nem egy, hanem több szónok mint legfőbb érvet a jelen javaslatban megalkotandó főpolgármesteri intézmény mellett az állam különös érdekeit ismételve hangsúlyozva, az állami közigazgatás érdekeit emlegette.

Én nem tudom, t. ház, mi az a állami közigazgatás, ha nem egyéb, mint a főnálló törvények

végrehajtása, például az adóügy, a véderőre vonatkozó törvények, az országos és törvény által szabályozott iparügyek és ehhez hasonló ügyek végrehajtása. Nem tudom, ezen törvények végrehajtására — melyre közbevetőleg megjegyzem, hogy külön speciális törvények léteznek, melyeknek végrehajtása az ország összes közigazgatási hatóságainak kötelessége, — mondok: nem tudom, mi kell ezen törvényeken kívül és miért kell annak ellenőrzésére a kormánynak ily hatalommal felruházott közege, mint a minő a főpolgármester.

Én a gyakorlatra hivatkozom. Lesz talán módja a t. jobboldalnak, mely a főispáni intézmény fentartása mellett buzgolkodik, egy vagy más szempontból igazolni, és ezt képes is lesz talán igazolni, hogy igenis kell a kormánynak egy ily közeg; de nem lesz módjában igazolni, a gyakorlatból nem fog példát felhozni, vagy ha felhoz is, tévesztett példa lesz, — mondok, nem lesz képes igazolni azt, hogy azon érdekek, melyeket most jeleztem és melyeknek a törvény által biztosított végrehajtására ráutaltam, szükséglik azt. Sőt merem állítani, hogy a főispán urak legkevésbé foglalkoznak ezen érdekekkel. Nem tudok rá esetet, hol történt volna, hogy például az ipartörvény, vagy az adótörvény végrehajtása esetében ellentétek merültek volna fel az önkormányzattal bíró törvényhatóságok és a főispán közt, hogy a főispán legyőzte volna a törvényhatóságokat a törvény ellen intézett törekvéseikben; hogy a főispán őket kötelességeik teljesítéséhez visszavezérelte volna.

Ellenkezőleg tapasztalásból mondok, hogy ezen terhes ügyekkel, dolgokkal a megye foglalkozik és annak ügybuzgó munkás és szorgalmas tisztviselői kara, és leginkább az alispán foglalkozik, kinek néha ezen teher alatt vállalai roskadoznak; a főispán ezen dolgokkal nem foglalkozik; pedig ez az állami közigazgatás, ennél én más közigazgatást nem ismerek.

Talán nem fogják a t. tuloldalalon ülő s a központi bizottság javaslatát pártoló képviselők azt állítani, hogy az állami közigazgatáshoz egyszersmind a párt érdekeknek való szolgálattétel is tartozik? *(Fölkiáltások a szélső balról: De az is oda tartozik.)*

És valljuk meg őszintén, t. ház! ha a főispánok közt van is részrehajlatlan, igazságos, ügybuzgó férfi, ki törvényszerű kötelességeit teljesíti: általában szabályként elmondható, hogy az eddigi főispán urak leginkább csak pártérdeknek szolgáltak, természetes kifolyásai lévén a kormánynak, amely pártkormány, amely a többség kormánya s mint ilyenek legkészségesebb teljesítői azon utasításoknak, melyek nem az országos állami közigazgatás érdekeiből folynak, hanem folynak a pártérdekből.

Igaz, t. ház! hogy vannak állami érdekek, melyeknek megóvására én a kormánynak külön befo-

lyást akarok föntartani. Ilyen például a nemzeti-ségi, ilyen a nyelvi érdek, ilyen a magyar állam saját érdeke szemben azon tendenciákkal, melyek — sajnos, — léteznek s amelyeket ellensúlyozni szükséges. És ezen téren, ha módunkban lesz egyszer a mostani főispáni intézmény átalakításához hozzá szólni: én mindig azok közzé fogok tartozni, kik kormánynakbizonyos, épen a célnak megfelelő befolyást ily közeg által biztosítani képesek leszünk. De ezen feladatnak, azt hiszem, a főispáni intézmény, amint az ma van megállapítva és a törvény szerint szabályozva, azon kiterjesztett hatáskörnek nem szükségképi következménye; hanem e mellett a mostani főispáni intézmény, — a mint bátor voltam mondani — nem egyéb, mint a kormány, a többség politikájának egyik erős támasza.

De ha meglehet támadni a főispáni intézményt a törvényhatóságokban, meg az ország különböző városaiban: kétségtelen az, hogy legjobban meglehet támadni a fővárosban, hogy ezen intézmény a fővárosban legalább is fölösleges, de minden valószínűség arra mutat, hogy kárt fog tenni. A fővárosban az állam közigazgatási érdekeit ellenőrizni ugyan nincs szükség főispánra. Én reá utalok a főváros lefolyt municipalis életére.

Sok hiba követtetett el, sokat kell tulajdonítani az átmenet nehézségeinek, sokat az egyének képessége hiányának; hanem hogy a t. kormány elégtelen lenne a főváros municipalis kormányzatával különösen az állam közigazgatása szempontjából: azt nem hiszem, hogy akár a t. ház, akár a kormánynak bármely tagja állítani fogná. Láttam, tapasztaltam mindig a legnagyobb pontosságot, a megfelelő köteletségérzet szerinti munkásságot.

Ez érdekek szempontjából én a főpolgármesteri hivatal ily módoni felállítását nem tartom szükségesnek; de más érdekek szempontjából veszélyesnek is tartom; mert akármit mond Nehrebeczky képviselő ur, s akármennyire iparkodik Steiger képviselő urat czáfólni, midőn azt állítja, hogy épen az lesz a jótékony hatása a főispáni intézménynek, hogy a város ügyeibe közvetlenül már a közgyűlésen fog befolyani s így hamarabb, nyomatékosabban és jobban fogja ellenőrizhetni a közgyűlést, mint teheti a minister, ha csak 30—40 napjában egyszer terjesztetnek fel hozzá a jegyzőkönyvek: ez a gyakorlati életben nem úgy van s nem is úgy lesz. Ha a főpolgármester a város első közigazgatási tisztviselője lenne, a kinek kötelessége a közigazgatást vezetni, a közigazgatással foglalkozni, a közigazgatás minden részét saját hivatala körében munkássága által megismerni és magáévá tenni: akkor azt mondanám, mérlegeljük a hatáskört, melyet a tisztviselő szemben a törvényhatósággal elfoglal, s elismerném azt, hogy ez a főpolgármester, a kinek ily hatáskör és kötelesség adatott, valószínűleg a fővárosi közigazgatást

nem fogja rontani; mert a főváros ügyeit alaposan, minden részletében megismervén, képes lesz egy-szersmind saját jog körében ezek fölött felügyeletet gyakorolni; de az a főpolgármester, a ki itt javasolva van, a kinek szabad — bocsánat a kifejezésért — mindenüvé beleütni az orrát, de mégis nem kötelessége a közigazgatást alapjában és összes részleteiben megismerni, annak vezetésével folytonosan s állandóan foglalkozva: ez a főpolgármester csak zavart fog előidézni. Mentől kitünőbb államférfiai képzettséggel bíró egyéniség lesz, s mentül nagyobb tekintélyt fog élvezni, pedig azt hiszem, hogy a kormánynak célja ily tekintélyes egyént oda állítani, — s mentül tágasabb látkörrel fog az illető birni: annál többször fog bakot löni, ha a maga magas álláspontjáról, a maga tág látköréből a közigazgatáshoz szükséges előismeretek hiányában fog akarni beavatkozni a városi önkormányzatba. S egy ily tisztviselőnek, ily méltóságnak, polgármesternek, a kinek szent kötelessége a városnak bonyolult, szövevényes közigazgatási, gazdasági, vagyon- és jövedelem kezelési ügyeit alaposan tanulmányozni, mégis oly hatalmat adni, hogy kivéve a polgármestert, az összes többi tisztviselőket, kénye kedve szerint — mert a következő §-nak d) pontja az ön-hatalmat itt nem korlátozza, — felfüggeszthesse s elmozdithassa hivatalaiktól: — mondom — ily hatalmat adni, t. ház! nagyon czélszerűtlen intézkedés, nagyon veszélyes dolog. Mert ezáltal tért nyitunk annak, hogy egy felületes ember felügyeljen a közigazgatás egyes részleteire és tárgyaira, s a törvény értelmében a tisztviselők fölött a legfőbb fegyelmi hatalmat gyakorolja, ítéletet mondjon a fölött, hogy teljesítették-e a hivatalnokok kötelességeiket vagy sem, — az, ki tulajdonképen nem is ismerheti az ügyeket részletesen, ki nem is ítélheti meg, vajon teljesítették-e a tisztviselők kötelességeiket vagy sem, — ki mindig egyoldalú informatio után fog eljárni, s maga magának egy pártot — polgármesteri pártot — fog alkotni, és folytonosan oly ügyekbe fog beleavatkozni akarni, melyekbe neki beleszólása nincs. Ez az önkormányzat szabad mozgását, mely a fővárosban, a vagyoni érdek óriási nagysága mellett, oly fontos, fogja korlátozni.

A gyakorlati élet és a tapasztalatok s a fővárosi ügyeknek teljes és alapos ismerete, az én felfogásom szerint nem adhat más nézetet ezen ügyben.

Az álláspont, melyet mereven elméleti szempontból elfogadtak a tisztelt tuloldal szónokai, kik a javaslatot a központi bizottság szövegezése szerint pártolják, hogy az állam érdekeinek megőrzésére mindenekelőtt szükséges, az állami közigazgatást kormány-közeg által ellenőriztetni: ez az álláspont a gyakorlati élet követelményei által igazolva nincs. Ez centralisticus nézet, mely, ha egyszer-mászor nem is fog veszélyes gyümölcsöke

hozni, ez a véletlenségnek s annak lesz kifolyása, hogy véletlenül egy szerencsés és tapintatos választás történt, mi által kikerültek a veszély, mely ezen intézménybe lefektetve van.

És hogy e fölfogás csakugyan olyan, mely ily valódi önkormányzattal össze nem egyeztethető, — azt igazolta több tisztelt kormánypárti szónok. Hogy e kifejezést használnom kell, igen-igen sajnálom, — különösen sajnálom már csak azért is, — mert kormánypárti szónoknak nevezni Házmán képviselő-társamat igazán fáj. (*Zaj, fölkiáltások a jobboldalon: Miért?! Miért?!*) Tisztelt ház! azt hiszem, az oly ismert fogalom, hogy kit értünk kormánypárti szónokok alatt, hogy erről nekem bővebb magyarázatot adnom nem szükséges. Ebben semmi sértés nincs. Én Házmán képviselő urat, — mint a még törvényileg fen levő főváros főpolgármesterét, épen nem szeretném azok között látni, kiket én kormánypárti szónokoknak tartok; — s kik különbözik azon függetlenséget, amelyet én óhajtanék bennük; sajnálom — mondom — hogy épen Házmán képviselő ur tett több oly nyilatkozatot, amelyek azt bizonyítják, hogy ő is igen hajlik a centralisticus felfogáshoz. Beszéde elején azt mondja, sajnálja, hogy nálunk tulajdonképen nincs is önkormányzat; mert nem akarunk annak áldozatot hozni, de különben is csak ott van önkormányzat, ahol arra befolyás nem gyakoroltatik. És mindjárt utána azt mondja, hogy ezen javaslatnak egyetlenegy szakasza sem létezik, mely veszélyeztetné az önkormányzatot.

Nem az ellentét felemlítésére hozom ezt föl, de mert így folytatta körülbelül beszédét. Ő a főispánra nézve azt jegyezte meg, ha a főispán hatalmával visszaélne, ha feladatának meg nem felelne, ha szóval rossz a főispán: van mód azon segíteni; forduljunk a kormányhoz: jelentsük fel a hibát és kérjünk orvoslást. Holott nagyon jól tudja a tisztelt képviselő ur épen azon magas állása folytán, melyet elfoglal, hogy ha a közigazgatásban hivatlan beavatkozás történik és ha valakinek ügyetlen beavatkozása folytán hiba történik, mily nehéz azt helyre ütni magának a képviselő-testületnek legjobb akaratával is, ha megtörténik, — mint már megtörtént és meg fog történni, — hogy a kormánynak közege beavatkozik és a helyes intézkedést akadályozza.

A tisztelt képviselő ur azt mondá: ő sajnálja, hogy nem pártolhatja a központi bizottság javaslatát; de nem méltóztatik kifejezni saját nézetét, mert azt mondja, hogy a központi bizottság javaslatához nem járulhat, de a beterjesztett javaslatok egyikéhez sem járul. Igen sajnálom, hogy saját nézetét még sem mondta el.

Én azon nézetben vagyok, hogy épen azon egyénekben, akik oly bő tapasztalatokkal bírnak,

mint a tisztelt képviselő ur, akik hosszabb ideig tartózkodtak ott, hol az önkormányzat a legszebb gyümölcsöket termi, hogy oly egyénekben találnók az önkormányzat legmelegebb védőit, és megvárhatná a főváros, hogy oly egyének támogassák bölcs tanácsaikkal oly javaslattal szemben, melyet maguk sem tartanak jónak.

Igen sajnálom, hogy Házmán tisztelt képviselő ur kétségben tart afölött, vajon mi volna óhaja e tekintetben.

Különben hasonló hangon szólott Havas tisztelt képviselő ur is. Nem tudom ismételné-e azt, amit mondott. Azt mondta: „a kormány van első sorban hivatva azon nagyszerű érdekeket előmozdítani, melyek a fővárosban összpontosítva vannak“, és felhossa, hogy ott a társadalmi, vagyoni és erkölcsi érdekek összehalmozódásáról van szó. Már ez valóságos centralisatio.

Tagadom, hogy a kormány van hivatva első sorban előmozdítani azon érdekeket, melyek a fővárosban összpontosulnak; azon érdekeket előmozdítani első sorban a főváros közönsége van hivatva (*Heleslés bal felől.*) és azon érdekek fölött őrködni van hivatva a kormány. Hanem, hogy az önkormányzatot nem sértene oly elv, mely azt állítja, hogy az önkormányzat terén kifejtendő érdekeket első sorban előmozdítani a kormány van hivatva: afölött nincs kétség. Nem csodálkozom, ha valaki, aki a kormányhoz közel van, vagy a minister, aki uralkodik és a hatalmat gyakorolja, hozzá szokik azon gondolathoz, és azt hiszi, hogy az ő hatalmában van egyedül az ország fejlődésének biztosítéka, garantiája.

De ezen felfogás, reményem, a házban nem fog érvényre vergődni; reményem: hogy nem sokan lesznek, kik azt mondják, hogy egy ily fontos érdekeket összpontosító testület érdekeinek előmozdítására első sorban a kormány van hivatva. Igen! az ország minden polgára, az összes autonom testületek önmaguk vannak hivatva saját érdekeik előmozdítására. Látszólag kevés a differentia, de nagy különbség van a felfogásban. — Az egyik felfogás pártolói az önkormányzat pártolói, a másik felfogásé a centralisatio pártolói. (*Ugy van! Bal felől.*)

Nem veszem tovább igénybe a tisztelt ház figyelmét, (*Halljuk! bal felől.*) nem is szoltam volna, ha a fővárosi közigazgatás lényeges természete fölött nem hallottam volna, — és pedig igen illetékes ajkáról, — a valósággal és a közigazgatás természetével meg nem egyező szavakat.

Félek, hogy ha csak következetességből, a municipalis törvénynek azon sarkelvét, hogy a törvényhatóság élén a főispán áll, a törvény értelmében alkalmazzuk a fővárosra is; félek mondom, hogy a főváros rendezése nem fog áldáshozó lenni és csak a véletlennek és egyesek tapintatának lesz kö-

szönhető, ha a főpolgármesteri intézmény a közigazgatásnak nem nagy kárára fog szolgálni.

Steiger képviselő ur módosítványára is kell egy megjegyzést tennem, azt t. i. hogy ő egészen azon alapon áll, melyen a különvélemény. Nem említve azon csekély különbséget, melyet a választás módjára nézve a két javaslat közt látok, mert habár ezen módosítványában ki nem fejtí is, nem képzelhetem magamnak, hogy mást értett volna, mint azt, hogy a tárgyalás folyamán, ott hol a főispán hatásköréről lesz szó, ő a hatáskört elejteni akarván, csakis a polgármesteri állást kívánja megtartani, azon különbséggel, hogy a különvélemény polgármesternek, ő pedig főpolgármesternek nevezi. Mert nem hiszem, hogy az érvek, melyeket felhozott, arra szolgálnának, hogy csak a választás módjára nézve javasolna jobb módozatot, mint a központi bizottság és nem egyszersmind a hatáskört is akarná megsemmisíteni és annak törvényre emelését elmellőzni, ami ellen az ő módosítványa leg-erősebben harczol.

Ragaszkodom ennél fogva a különvéleményhez. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Paczolay János: Tisztelt képviselőház! *(Halljuk! jobb felől.)* Amiket előttem szólott tisztelt képviselőtársam felhozott ellenünk, azt szó nélkül nem hagyatom. Bátor vagyok tehát néhány rövid megjegyzést tenni előadására. Többek közt előttem szóló igen tisztelt képviselő ur azzal vádolt bennünket, hogy mi centralisták vagyunk. *(Ugy van! Bal felől.)* Ugy van! mi centralisták vagyunk és én részemről ezen „centralista” kifejezést, amennyiben ez tökéletesen az 1848-ki törvények alapján nyugszik, elfogadom. Mert méltóztassanak vissza tekinteni az 1848. előtti alkotmányos rendszerünkre és látni fogják, hogy ekkor Magyarországon municipalis rendszer volt, Magyarország ugyanannyi kis municipium volt, ahány megye volt, melyekben a kormánynak a törvények végrehajtásába semmi beavatkozása nem volt.

És miért történt, tisztelt ház! hogy az 1848-ik évi törvényhozás Magyarország főállásának és tovább fejlődésének biztosítására a régi municipalis rendszert, hol a megyékben a kormánynak semmi néven nevezendő közege nem volt, megváltoztatta, és a collegiális kormányrendszert a parlamentális felelős kormányrendszerrel cserélte föl. Kérdést sem szenved, hogy más oka nem lehetett, minthogy az 1848-ki törvényhozás erősen meg volt győződve, hogy azon hatalom, mely a collegiális kormány kezében van letéve: az akkori törvények szerint korántsem elégséges Magyarországot a kívánt fejlődés és műveltség felé vezetni; míg ellenben ezt a parlamentális kormányrendszer megteheti.

És ime, tisztelt ház! most kik kelnek ki a centralisatio ellen? Épen azok, kik 1848-ban leginkább harczoltak amellett, hogy azon alkotmányos

állást meg kell változtatni, s központi erős kormányt kell alkotni és azt felelőssé tenni. *(Helyeslés jobbról.)* Ugyan tisztelt képviselő ur! méltóztassék jobban meggondolni előttem elmondott szavait. Minő felelősség terheli azon kormányt, melynek a felelős kormányrendszer mellett a municipalis rendszert is fön kell tartani? Nem találkozott még egyén, ki e kettőt összeegyeztetni képes lett volna; maga a nagy szónok is félve nyult e kérdéshez, és senki sem talált föl ekkorig oly módot, mely szerint a municipalis rendszert a felelős kormányrendszerrel össze lehessen egyeztetni. Mi próbálgattuk annyira, amennyire lehet; egyikünk is másikunk is tetszése szerint a megyékben a befolyást föntartani igyekezett.

És most önök megakarják tagadni a felelős kormánytól azt, hogy a törvények végrehajtásában az ellenőrzést gyakorolhassa. És épen azok, kik a felelős kormányrendszert szóval hirdetik, épen azok, kik a kormányt legtöbbször kívánják felelősségre vonni, megakarják most vonni tőle az alkalmat, hogy valósággal felelősség mellett kezelhesse az ország ügyeit. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Mert ha a felelős kormánynak nincsenek közegei a közigazgatási téren, melyen kötelessége az ország belbiztonságát föntartani: ugyan miért lesz felelős? Hiszen a kormány most is kiadja a körülményekhez képest a szükséges rendeleteket; de nem elégszünk meg vele, mert a törvény szerint azon mulasztásokért is felelős, melyeket a törvény szerint kötelessége lett volna teljesíteni. A dolgok ilyen állásában épen a fővárosoknak akarni adni olyan állást, melyszerint a fővárosok az államban államot képezzenek és alkotmányos rendszerünkkel összeütközésbe jöhessenek: én ennek elég okát nem látom. Legfelebb az lehet oka, hogy a fővárosi hatóságban úgy akarják némelyek az állam és a főváros ügyeit kezelni, hogy abba senki be ne tekinthesse, azt senki ne ellenőrizhesse.

T. ház! Szükségesek-e a megyékben és városokban a főispánok: az 1870-ben kellőkép megvitattatott, így tehát erre többé visszamenni nem akarok. Itt csak az a kérdés, szükség van-e arra a fővárosokban? Hogy ezen kérdést megoldjuk, arra kell felelnünk: vajon Pest városa, és illetőleg a fővárosok specificé kezelhetnek-e, és intézhetnek-e oly ügyeket, melyek nemcsak Pest városának, de az országnak is érdekében vannak? Ha, mint senki sem meri tagadni, Pest városa és illetőleg a fővárosok nem egyedül kebelbeli ügyeket végeznek, hanem egyidejűleg közérdekű dolgokban is intézkednek, a mennyiben az országnak minden főbb intézménye épen Pest városában központosul: akkor, ugyan kérdem, hogyan lehet azt elhatározni, hogy a kormánynak Pest városában még ellenőrző közege se legyen? Mert valamint Pest városa részéről megkívántatik, hogy polgármestere iránt bizalommal lehessen, ugy

az országra nézve is okvetlenül szükséges, hogy legyen bizodalma az iránt, miképen kezeltetnek Pest városában az ország pénzéből felállított intézetek. *(Jobb felől helyeslés.)* Már pedig az ország részéről bizalmat, épen azért, mert parlamentális kormány-nyal bírnak, és így a kormány a többség uralmára van alapítva: senki jobban nem tarthatja fön, mint a többség kebeléből alakult kormány és épen azért senki jobban nem ellenőrizheti ezen ügyeket, mint épen ezen kormánynak közege. Amint a kormány a ház többségét nem bírja: azonnal át kell adnia a kormányt azon pártnak, mely a háznak s illetőleg az országnak többségével találkozik. Így tehát, nézetem szerint, épen azon nagyobb, azon országos bizalomnak teszünk eleget akkor, midőn Pest városában az ország számos intézeteit nem akarjuk egyoldalulag Pest városa oly hatására bízni, a mely hatás működése a kormány közegei által mégcsak nem is ellenőriztethetik.

Ezen általános nézetből kiindulva, tisztelt ház, sajnálom, hogy későn jutottam a szóhoz, mert én a központi bizottság véleménye ellen is szólottam volna; mert meg vagyok győződve, hogy ha valahol: épen a fővárosban kell a kormánynak nagyon vigyáznia, hogy olyan közege legyen, mely a választóktól semmi függésben nem áll, mert épen a rendezés alkalmával fog sok tárgy előfordulni, melyek csak úgy fognak igazságosan és méltányosan elintéztethetni, ha azon közegek, melyek azokat intézik, a választók irányában semmiféle kötelezettséget nem éreznek.

Én azért nagyon szeretném, ha a 68-ik §-ban az mondatnék ki, hogy a főpolgármester egyenesen, ő felsége ellenjegyzése mellett neveztetik ki. Miután azonban ez nem lehetséges: elfogadom csupa kényszerűségből a központi bizottság véleményét. *(Általános derűlttség.)*

Már én azt nagyon furcsa politikának tartom, hogy épen Pest városának ügyei függetlenül intéztethessenek el azon kormánytól, melyet a közbizodalom hívott meg a kormányzásra. Már pedig, ha Pest város főpolgármestere 6 esztendőre választatik: tagadom, hogy azon kormány, mely a főpolgármester elveivel véletlenül meg nem egyez, saját nézetének és elvének keresztülvitelére képes legyen, s képes legyen úgy működni, mint a hogy működhetnék, ha az elmozdithatás tőle függene, mint bármely más tisztviselőre nézve. Erre nézve tehát általánosságban hibásnak tartom a központi bizottság szövegezését, de mert jobbra nincs kilátás, elfogadom azt. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Szólásra felirva senki nem lévén, a központi bizottság és a különvélemény előadójának van joga szólani.

Szapáry Gyula gróf: Tisztelt ház! *(Szavazzunk!)* A tisztelt képviselőház megnyugtató-sára kijelentem, hogy nem fogom hosszasan igénybe venni figyelmét; nem is kívánok visszatérni mind-azokra, mik ezen tárgyalás alatt levő pontra nézve a mult hét folyamában mondattak; de nem hagyhatok említés nélkül egynémely kijelentést, melyek különösen e mai napon felhozattak. Nevezetesen reflectálni kívánok előttem szólott Mátyus képviselő ur beszédének különösen azon állítására, melylyel ő a kérdést úgy állítja fel, mintha a ház egyik oldala, melynek tagjait centrálístáknak nevezi, ellentétbe állítaná az állami közigazgatást a municipalis közigazgatással.

Igy állana a kérdés és így lehetne a különbséget megtenni akkor, ha oly municipiumokról volna szó, melyek tisztán saját belügyi adminisztrációjokkal foglalkoznak és így az állami közigazgatással ellentétbe jöhetnek; de itt nem ily törvényhatóságokról van szó, hanem szó van olyanokról, melyek közegei saját belügyi adminisztrációjukon kívül az összes állami adminisztrációt képviselik, és így az a kérdés, hogy ily törvényhatóságokra, melyek nem tisztán oly hatáskörrel és joggal bírnak, s a melyeknek törvényhatósági joga oda is kiterjesztetik, hogy bármely politikai kérdést vitatkozás alá vehessen: adjunk-e befolyást az államkormánynak, hogy azokban saját nézeteit érvényesíthesse, s az állami közigazgatás keresztülvitelére befolyhasson?

Nevezetesen, tisztelt ház, midőn egy törvényhatóságnak megadatik azon jog, hogy minden országos ügy fölött vitatkozhassék és saját nézeteinek kifejezést adhasson: igen méltányosnak tartom, hogy megadassék a kormánynak is azon jog, hogy nézeteit azon testületben érvényesíthesse és különösen, midőn ezen testület a kormányéval ellenkező értelemben szándékozik nyilatkozni, vagy nyilatkozott, ezen nyilatkozatot a kormány meg is változtathassa. Különösen sulyt fektetek arra, hogy a törvényhatóságnak legyen oly közege nemcsak azért, hogy az ily módon származó bajokat elhárítsa és megakadályozza, hanem sok tekintetben meg is előzhesse. Ez egyik lényeges teendője a kormány által állított közegnek. Tehát akkor, midőn egy törvényhatóság nemcsak tisztán törvényhatóság, hanem közvetítő hatóság vagyis saját belügyein kívül az állami közigazgatást is közvetíti, — minthogy az állam kormányzatáért a kormány felelős, — ennek igen természetes következménye, hogy a kormánynak jogot adjunk saját intézkedésének végrehajtására nézve, melyekért felelős, felügyeletet gyakorolhasson. *(Helyeslés jobb felől.)*

De nem hagyhatom szó nélkül Mátyus képviselő ur azon állítását sem, mely szerint mintegy kicsinlőleg szolt arról, hogy a kormánypárthoz tartozik-e vagy nem, egyik vagy másik képviselő *(Ellen-*

mondás bal felől.) kincsinylőleg szólott, mondom, miután kijelentette, hogy sajnálja, miszerint egyik képviselő, ki iránt nagy tisztelettel viseltetik, a kormánypárthoz tartozik. Erre az a megjegyzésem, hogy a tisztelt képviselő urnak azon kifejezése helyén lett volna talán ez előtt 20 évvel, midőn a többségben levő pártnak illetőleg a kormánypártnak a kormány ügyeire semmi befolyása nem volt; de nincs helyén ma, midőn a kormány a többségnek kifolyása, a többség bizalmát csak addig bírja, míg azt érvényesíti, mit a többség óhajt.

Nem akarva visszatérni ismét mindazon indokokra, melyeket bátor voltam első fölszólamlásom alkalmával fölhozni, hogy miért méltóztassanak a központi bizottság által beadott javaslatot elfogadni: csupán röviden jelentem ki, miért nem fogadom el a beadott módosítványokat. Nem fogadhatom el a különvélemény által tett módosítványt azért, mert a mint első ízben kijelentettem, befolyást kívánunk adni a törvényhatóság vezetésébe azon egyénnek, ki annak élén áll, és így nem fogadhatom el azon módozatot, melyet a különvélemény ajánl. Nem fogadhatom el a másik két módosítványt sem, melyet Kármán Lajos és Steiger Gyula nyújtottak be, mert azoknál fogva semmis volna azon befolyás, melyet a közigazgatás élén álló közeg gyakorolna, nem pedig positiv. Végre nem fogadhatom el a Madarász József által beadott módosítványt azért, mert az ellentétben van mind e törvényjavaslattal, mind a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvényvel, mert e módosítvány a választójogot mindenkire ki akarja terjeszteni, kik a községek rendezéséről szóló törvény szerint a község ügyeibe befolyással bírnak. Ott azonban egészen más jogokról van szó s egészen ellenkező alapon áll ezen törvényjavaslat. Azért ezen intézkedést nem tartom a törvényjavaslatba fölvehetőnek. Kérem ennél fogva a képviselőházat, méltóztassék a központi bizottság által tett szövegezést elfogadni.

Elnök: Kíván-e a különvélemény előadója szólani?

Molnár György a különvélemény előadója: Tisztelt ház! Megfoghatom, ha a tisztelt képviselőház nem örömet hallja, ha e kérdés még tovább is vitattatik; meg is ígérem, hogy nem vitatom e kérdést bővebben, csak néhány észrevételre szorítkozom. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt megjegyzést kell tennem a központi bizottság, előadójának amaz érvelésére, hogy azért is szükséges az ugynevezett főpolgármester a fővárosban, mert ez közországos ügyekről is mond véleményt, s így a kormány érdekében bizonyos ellensúlyozásra van szükség. Ez igen gyöngye ok, mert nemcsak az ily hatóságoknak, de egyes népgyűléseknek is meg van az a joga, hogy t. i. országos ügyekben is véleményt mondjanak annyi ér-

tékkel, a mennyire a municipiumok hatálya reducálva van, hogy t. i. petitiókat nyújthatnak be az országgyűléshez. És vajon szükséges-e, hogy minden ily népgyűlésen ott legyen a főispán? Havas, ministeri tanácsos s képviselő és Paczolay képviselő urak két nagy elvet hoztak föl és azokat egymással ellentétbe állították. T. i. a centralisatio és helyhatósági administratio elvét. Csakhogy a képviselő urak nem tettek különbséget a centralisatio két neme, t. i. a politikai és az administratív centralisatio közt, és ha már az urak e kérdést ily magas álláspontból bírálják meg; engedjék meg arra utalnom, hogy míg az oly országokban, hol az administratív centralisatio van alkalmazásban, a polgároknak a közügyektől való elrestülését és idegenkedését tapasztaljuk: addig ott, hol politikai centralisatio van, mint Amerikában és Angolországban, ez a polgároknak a közügyek iránti rokonszenvét és közérdekeltségét keltette föl. *(Tetszés a bal oldalon.)*

És ha Havas képviselő ur azt mondja, hogy a kormány nem igen kap minden megye részére alkalmas főispánt, nem jogos-e az a következtetés, hogy a jeles emberek e hiányának az az oka, mivel 20 éven át nem voltak oly politikai iskoláink, melyekben polgáraink jeles emberekké képezhették volna ki magukat.

Paczolay tisztelt képviselő ur csudálkozik azon, hogy épen azon emberek, kik 1848-ban a hajdani municipiumok ellenében a centralisatiót kívánták, most annyira félnek a centralisatiótól. A tisztelt képviselő ur itt ismét azon különbséget tévesztette szem elől, mely a politikai és az administratív centralisatio közt fönáll, és feledni méltóztatott még azt is, hogy Magyarországnak 1848-ig politikai centralis hatalma is kívül volt az országon. Igen is, én akarom a politikai centralisatiót, akarom, hogy mindazon nagy érdekek, melyek nem csupán egy község, nem 10, nem 100 község érdekeit; de a melyek az ország egyetemes érdekeit foglalják magukban, centralisálva legyenek a parlament és a központi kormány kezében.

Épen ezen politikai hatalom szempontjából óhajtom én, hogy ne forgácsolja el a kormány erejét oly kérdések elintézésével, melyek az országot közvetlenül nem érdeklik; hanem csak egyes vidékek külön érdekei, hogy ezen aprólékosságok ne vonják el idejét és erejét a fontos országos érdekek kellő előkészítése- és elintézésétől. *(Élénk tetszés a bal oldalon.)*

Még van egy szavam, mely tisztán azon egyszerű kérdésre reducálható, hogy t. i. van-e administratív szempontból szükség arra, hogy Budapestnek főpolgármestere legyen? Micsoda érdekei vannak az administratiónak? Az egyik országos érdek és a törvények és a törvényeken alapuló kormányrendeletek végrehajtásának érdeke. A másik

a helyhatósági érdek. E tekintetben igen rövid lehetek; mert Mátyus tisztelt képviselőtársam igen jól megmagyarázta azt, hogy az országos törvények és törvényes rendeletek végrehajtásának és pedig helyes végrehajtásának szempontjából tökéletesen fölösleges az ilyen különálló hatalom; még azt is megmagyarázta, hogy a helyi viszonyoknak, Budapest külön érdekeinek szempontjából valósággal káros az ilyen hatalom. Én még csak annyit teszek hozzá, hogy nem szükséges törvényhatóságilag oly eszközöket teremteni, amelyek a külön érdeket egymással ellentétbe hozhatják, sőt szükséges a lehetőségig elmellőzni minden oly intézményt, melyek az érdekek összeütközését megkönnyíthetik, s harcztot idézhetnek elő.

Már más alkalommal szerencsés voltam kifejezni azon nézetemet, hogy arra, hogy a törvények végrehajtassanak, multhatatlanul szükséges, hogy akár az államnak, akár a municipiumnak egyes tisztviselői személyes felelősség terhe alatt rovassanak meg a végrehajtás kötelességével. Ennek ellenében mit foglal magában a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat? E szerint nem is egyes emberek lesznek a végrehajtás organumai, hanem lesz egy egész testület, egy ugynevezett tanács, a mely pedig collective soha nem lesz felelős. Ne mondja senki, hogy itt ügyosztályok lesznek. A valóságban a végrehajtás kötelessége a tanácsra fog hárulni, oly testületre, a mely a mult századba való.

Ha hozzá vesszük még azt, hogy ezen testületnek egy tőle nem függő, nem általa választott és neki felelősséggel nem tartozó feje leendő ugyan: hová lesz akkor a felelősség úgy az állam érdekeinek, mint a municipium érdekeinek végrehajtása szempontjából?

Mert áttérek arra, a mit Nehrebeczky Sándor tisztelt képviselő ur mondott, a kinek meg kell adnom azon igazságot, hogy tüzetesen és a kérdésnek administratív szempontjából foglalkozott a tárggyal. A tisztelt képviselő ur e kérdésre vonatkozó első előadásom ellenében azt a megjegyzést tette, hogyha én mindazon jogokat, amelyek a főispánnak meg vannak adva, a többi, e tárgyat illető §-ok figyelembe vételével vizsgáltam volna, akkor ezen jogokból nemcsak azon lehetőséget magyaráztam volna ki, hogy a főispán tehet valamit, hanem azon kötelességet is, hogy tartozik is tenni. Igen szép dolog! csak hogy itt nem arról van szó, hogy én hogyan fogom fel a neki adott jogokat és a reá rótt kötelességeket, hanem arról, hogyan fogják föl az illető főispánok; az eddigi szomorú tapasztalás pedig azt mutatja, hogy az illető főispánok nem úgy fogták fel jogaikat és kötelességeiket, hogy helyesen vigyék az administratiót, hanem úgy, hogy az időleges kormány érdekében szervezzenek pártot. És csak elismeréssel nyilatkozhatom a tisztelt képviselő

ur őszinteségéről, mert míg a törvény arról szól, hogy a főispánok az államhatalom képviselői, addig a képviselő ur őszintén kimondotta, hogy az időnkinti kormány képviselői, a mi azt hiszem, hogy igen nagy különbség.

Ép az a baj, hogy a törvény ily nagy latitude-t enged, midőn azt rendeli, hogy az illető főispánok a bűnös tisztviselőt felelősségre vonhatják és nem teszi kötelességükké, hogy az ilyeneket valósággal feleletre vonják, tartozzanak azok akármely párthoz. Épen az a szerencsétlenség, és nyíltan kimondom, törvényhozási szerencsétlenség, hogy a törvény szabadságot ad a főispánoknak arra, hogy azokat, kik az időleges kormánynak nem hivei, felelősségre vonják, a kormány hiveit pedig felelősségre ne vonják. *(Tetszés a bal oldalon. Nyugtalanság a jobb oldalon.)*

A mit a tisztelt képviselő ur arra nézve méltóztatott mondani, hogy nyilatkozatom ellentétben áll azzal, a mit a baloldal a mult országgyűlésen e részben hangoztatott, hogy t. i. én azt mondom, hogy a főispánnak nagyon kevés a hatalma, a baloldal pedig a mult országgyűlésen azt állította, hogy a főispánok onnipotensek: erre csak az a feleletem, hogy igenis én azt mondom, hogy a főispánnak igen kevés hatalma van arra, hogy az administratiót jól vezesse; de mindenható abban, hogy a kormánypárt érdekében visszaéléseket kövessen el. *(Tetszés a bal oldalon. Nyugtalanság a jobb oldalon.)*

Ezeket tartván kötelességemnek állásunk szempontjából elmondani, ismételve ajánlom különvéleményemet. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Elnök: A 68. §-ra nézve öt javaslat fekszik a tisztelt ház asztalán: az első a központi bizottság javaslata; utána következik mint ehhez legközelebb álló: Kármán Lajos, azután Steiger Gyula módosítványa; utána a második osztály különvéleménye; és végre Madarász József módosítványa. Mindezen javaslatok még egyszer fel fognak olvasgatni és aztán bátor leszek a szavazásra feltenni a kérdést.

Mihályi Péter jegyző *(újra felolvassa a javaslatokat.)*

Elnök: A szabályok értelmében a központi bizottság javaslata lévén először is szavazás alá bocsátandó, felkérem a képviselő urakat, hogy azok, kik a 68. §-t a központi bizottság szövegezése szerint fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Tehát a többség elfogadja a 68. §-ta központi bizottság javaslata szerint.

Tisztelt ház! Ezen szakasznak a központi bizottság javaslata szerint történt elfogadásával a 31. §. 3. bekezdése és az 56. §. a központi bizottság javaslata szerint vannak elfogadva. Hátra van még az 58. §. g) pontja, melyre nézve a határozat füg-

gőben tartatott. Méltóztassanak tehát most arra nézve nyilatkozni.

Gullner Gyula: Tisztelt ház! Nem tudom, méltóztatnak-e visszamenni előbb azon §§-ra, melyek a polgármesteri institúció megszavazásáig függőben maradtak, vagy sem? Mert az én módosítványom, mely az 58. §. g) pontjára vonatkozik, a 69. §. g) pontjával van összefüggésben. Így tehát nem tudom, azon eljárást méltóztatik-e a tisztelt ház követni, hogy előbb visszamenjünk az 58. §. g) pontjára, mely fölött az elhatározás akkor föntartatott s ez esetben bátor leszek módosítványomat beadni, ellenkező esetben indítványomat a 69. §. e) pontjára tartom fön, mert ennek e pontja összefüggésben van az 58. §. g) pontjával.

Elnök: Képviselő ur azt hozza javaslatba, hogy a függőben tartott 58. §. g) pontja a 69. §-nak e) pontjával kapcsolatosan döntessék el. *(Helyeslés.)*

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a 69. §-t.)*

Tisza Kálmán: T. ház! Ezen §. lényegileg kifolyása annak, ami fölött már elébb szavaztunk, és beigtatása legnagyobb részben azon jogkörnek a megszavazott főpolgármester részére, a mely jogkörrel másutt a főispánok ruháztatnak fel. Én tehát elvileg az egészhez szólni nem kívánok; de megjegyzem, hogy van mégis egy lényeges különbség a buda-pesti főpolgármesternek ezen §-ban adni szándékoltt jogkör és azon jogkör közt, melylyel a főispánok másutt bírnak. És ez nem is volt tudtommal, ha jól emlékszem, a ministeri javaslatban; ez a központi bizottság által tétetett be. És ezen szakasznak b) pontja, melyben az mondatik, hogy a főpolgármesternek, ki tehát most már nem a szabad választás kifolyása, hanem ministeri candidatio alapján választatik meg, bármikor joga van a tanácsban elnökölni. Megvallom, két szempontból nem találom ezt elfogadhatónak. Nem találom elfogadhatónak először azért, mert ha még a tanácsban is, mely a mindennapi administrationalis dolgok vezetésére van hivatva, ezen nem választott főpolgármester fog elnökölni: akkor azután nem tudom, hogy miért beszélünk még a főváros önkormányzati jogairól? *(Helyeslés bal felől.)* De nem találom elfogadhatónak azért sem, mert a főpolgármester elnöke kell hogy legyen a közgyűlésnek; a közgyűlés pedig sok tekintetben felsőbb foruma a tanácsülésnek. Nem tartom tehát helyesnek azt e tekintetből, hogy először az alsó forumon, azután a felsőbb forumon elnököljön és mind a kettőben a tanácskozásokat vezesse.

De egyáltalában részemről nem is látom át, hogy miért kelljen Buda-Pest fővárosának e tekintetben kedvezőtlenebb helyzetet adni, mint a minővel bírnak más törvényhatósági joggal, sőt csak

rendezett tanácscsal bíró városok. Én tehát nem akarva a t. ház figyelmét ezen, szerintem igen egyszerű dologgal hosszasan igénybe venni, bátor vagyok azon módosítványt ajánlani elfogadás végett, hogy a 69. §. 3-ik bekezdése azaz b) pontja hagyassék el és az utána következő pontok következzenek mindjárt az első után, még pedig természetesen úgy, hogy a b) pont kimaradván, az utána következő c) pont lenne a b) pont. Ajánlom javaslatomat elfogadás végett, *(Általános felkiáltások: Elfogadjuk!)* hogy ne méltóztassanak e tekintetben az ország fővárosát kedvezőtlenebb helyzetbe hozni, mint az országban levő többi városokat. *(Helyeslés.)*

Kiss Miklós jegyző *(olvassa a módosítást.)*

„Ezen szakasz harmadik bekezdése b., pontja hagyassék ki és az utána következők betűzése ehhez képest igazíttassék.”

Tóth Vilmos belügyminister: Van ugyan egy kis különbség, t. képviselő ur, a többi polgármester illetőleg főispánok és a fővárosi főpolgármester közt, és ez a különbség abban áll, hogy a fővárosi polgármester választatni fog — ugyan a koronának candidatiója mellett — és ép azért tette be tudtommal a központi bizottság ezen szakaszba azt, hogy ő a tanácsban elnököl.

Egyébiránt kénytelen vagyok kijelenteni, amit a képviselő ur is mindjárt beszéde elején fölemlelt, hogy a kormány javaslatában ez a szakasz nem foglaltatott ben, és így kénytelen vagyok kinyilatkoztatni, hogy habár magam illetőleg az én képviselőm hozzájárult a központi bizottság nézetéhez, én itt a házban nem fogok hozzá ragaszkodni. *(Helyeslés. Elfogadjuk!)*

Elnök: Méltóztatik beleegyezni, hogy a 69. §. b) pontja kihagyassék? *(Elfogadjuk!)* Tehát a b) pont kimarad és a betűzés a szerint fog megváltoztatni.

Gullner Gyula: A tárgyalás alatt levő törvényjavaslat e) pontja vagy az új betűzés szerint leendő d) pontja a tisztviselők helyettesítésére vonatkozik. Az e) pont a közgyűlés hatáskörét sorolja elő és a közgyűlés hatáskörébe tartozónak állítja a tisztviselők, az állandó igazoló bizottság és bíráló bizottság választását, a főpolgármester által felfüggesztett polgármester helyettesítését, valamint egyéb a főpolgármester által történt helyettesítések megerősítését, a jelen törvény 70. és 71. §-aiban foglalt intézkedések kivételével. A most tárgyalás alatt levő 69. §. jelenlegi e) pontja a főpolgármester hatáskörét elősorolva azt mondja: „a felfüggesztett tisztviselőket a polgármester kivételével ideiglenesen másokkal helyettesíti.”

Megengedem, hogy ezen két §§-t, mely itt egymagában áll és melyet úgy is lehet értelmezni, hogy a főpolgármester fogná a fővárosi tisztviselőket

azon esetben is helyettesíteni, midőn az illető tisztviselői állomás a közgyűlés folyama alatt stante sessione üresedésbe jött; de más részről talán nem egészen téves azon magyarázat sem, hogy a törvény ezen szövegezése szerint, a mint a 69. §. e) pontjában áll, könnyen kimagyarázható az is, miszerint a főpolgármestert egyedül a közgyűlési időközben történt üresedéseknek helyettesítés általi betöltése illeti, s annnyival inkább lehet ezt a magyarázatot adni a törvény ezen szakaszának, mert az 58. §. e) pontja egyenesen a közgyűlés hatásköréhez tartozónak sorolja azt: miszerint a közgyűlés jogosítva van az időközben főpolgármesterileg történt helyettesítések fölött intézkedni.

A mult szombati ülés alkalmával volt szerencsém arra is ráutalni, hogy ezen szó „intézkedés“ magában igen ruganyos, mintán több értelmezéssel lehet venni. Én részemről más értelmezéssel nem vehetem: mint úgy, hogy a közgyűlésnek joga van az időközben főpolgármesterileg történt helyettesítést jóvá hagyni, vagy nem hagyni jóvá; és ha ezen értelmezést méltóztatik a t. ház elfogadni: akkor könnyen fordulhat elő összeütközés, könnyen surlódás állhat elő, a főpolgármester és az önkormányzat képviselője vagyis a város jogait gyakorló testület közt. Felszólamlásomnak, illetőleg módosításomnak egyedüli célja ily összeütközésnek elkerülése. A mint elébb is említettem, a tisztviselői állomások akár lemondás, akár felfüggesztés által üresedésbe jöhetnek akkor is, midőn a közgyűlés együtt ül.

Igy tehát az a kérdés, hogy a t. ház a közgyűlésnek kívánja-e törvényileg föntartani azon jogot, — illetőleg a képviselő testületnek, mely a törvény szerint a város egyetemét képviseli, s az önkormányzatot a főváros nevében gyakorolja, mondom a közgyűlésnek kívánja-e föntartani azon jogot, miszerint a közgyűlés folyama alatt üresedésbe jött tisztviselői állomások ideiglenes helyettesítések által töltessenek be, vagy pedig méltóztatik a t. háznak ezen jogot a közgyűlés folyama alatt is a főpolgármesterre ruházni. Akármelyiket méltóztatik kívánni: az én nézetem szerint minden esetre a törvényt praecisebben kell körül írni; vagyis meghatározni, hogy ezen vitális jog a közgyűlésé lesz-e, vagy pedig a főpolgármesteré? E tekintetben nem akarok concret példákat felhozni, mert az igen t. belügyminister urnak is van tudomása arról, hogy már ezen szakasz folytán, mely az általános municipalis törvényből hozatott át, egy megye és e megyének főispánja közt collisio történt.

Én azt hiszem, t. ház! nem akarva a t. ház figyelmét és idejét soká igénybe venni, hogy akkor, midőn azon testület, mely az önkormányzat gyakorlására törvényileg is hivatva van, mikor a közgyűlés tart, a közgyűlés folyama alatt üresedésbe jött tisztviselői állomásnak helyettesítés általi ideiglenes

betöltése ezen testületet illeti meg. Megilleti annnyival is inkább, mert a mint már említém az 58-ik §. g. pontja az időközben történendő helyettesítések fölötti intézkedés jogát is fönhagyja. Már most t. ház bátorodom azon összeütközésekre, s hogy úgy mondjam az administratio fönakadásának lehetőségére utalni, mely beállhat akkor, ha e törvénynek azon intézkedését, miszerint az időközben történt helyettesítéseket a közgyűlés jóvá hagyni, vagy jóvá nem hagyni jogosítva van.

Azt hiszem, hogy nem tévedek, ha azt állítom: hogy a fővárosokban minden évben legkevesebb 12 közgyűlés fog tartatni. Tehát minden hónapban egy. Ha például januárhóban helyettesít a főpolgármester, az ideiglenes tisztviselő folytatja működését a februáriusi közgyűlésig. A februáriusi közgyűlés pedig azt mondja: nem hagyom jóvá a helyettesítést s így az állást a tisztviselő elhagyja. Ekkor, ha a főpolgármester hatásköre a szöveg szerint megállapittatik: a helyettesítést, a közgyűlés folyama alatt üresedésbe jött ezen állomásra ismét a főpolgármester fogja eszközölni. Februáriustól ez viszi tisztjét egészen martiusig s így tovább. Ez bizonyos mértékben az administratióknak lehetlenítését fogja előidézni.

Csak azt vagyok még bátor felemlíteni, hogy nem kevés időről lehet szó; mert mint méltóztatnak ebből a törvényből, vagy az általános municipalis törvényből is ösmerni, a tisztviselő fegyelmi vizsgálat alá vonatván, az illető tisztviselő hivatalától felfüggesztethetik, és a fegyelmi vizsgálat befejezése után az illetékes törvényszék per útján jár el, s így fön van hagyva minden jogorvoslat és fölebbvitel. Igy tehát évek mulhatnak el, hogy az illető tisztviselői állomás, vagy elmozdítás, vagy más uton módon betöltessék. Itt arra voltam bátor utalni, mely bekövetkeznék akkor, ha a közgyűlésnek nem volna joga helyettesíteni; míg más részről a közgyűlésnek joga fönmaradna, hogy a közgyűlés folyama alatt történt helyettesítéseket jóváhagyja, vagy jóvá nem hagyja.

Azt hiszem, hogy ezek folytonos zavar és összeütközésekre szolgáltatnak alkalmat: azért bátorodom az 58. szakaszhoz egy módosítványt beadni, és a mennyiben ez összefügg a 69. szakasz e) pontjával, mindjárt arra nézve is.

Módosítvány az 58. szakasz g) pontjához: ezen szó után „egyéb“ tétessék „a közgyűlés folyama alatt üresedésbe jött tisztviselői állomásoknak helyettesítés utján ideiglenes betöltése.“

És akkor az egész g) pont így hangzanék:

g) a tisztviselők, az állandó, az igazoló és a bíráló választmány s egyes küldöttségek választása s a főpolgármester által felfüggesztett polgármester helyettesítése, valamint egyéb, a közgyűlés folyama

alatt üresedésbe jött tiszttviselői állomásoknak helyettesítés utjáni ideiglenes betöltése, időközben a főpolgármester által történt helyettesítések fölötti intézkedés a jelen törvény 70. és 71. §-aiban meghatározott esetek kivételével.

„Ezt vagyok bátor az 58. szakasz g) pontjához beadni, hogy pedig világos összhangzásba hozzuk a 69. szakasz e) pontjával, mely a főpolgármesternek a helyettesítésre vonatkozó jogát írja körül, csak egy szót kívánok az e) ponthoz adni, t. i.: hogy az e) pont első szava elé tétessék, „időközben“, és ekkor így hangzanék a 69. szakasz jelenleg e) az új betűzés szerint pedig d), pontja: „időközben a felfüggesztett tiszttviselőket, a polgármester kivételével, ideiglenesen másokkal helyettesíti.“ Bátorkodom módosításaimat elfogadásra ajánlani.

Tóth Vilmos belügyminister: Tisztelt ház! A municipalis törvény tárgyalása alkalmával is felmerült ezen kérdés és én már akkor kijelentettem, mint akkori elődömnök képviselője, hogy a kérdést úgy fogom fel, miszerint a főispán által helyettesített tiszttviselő csak ideiglenesen, azaz a legközelebbi közgyűlésig tartja meg hivatalát és akkor a legközelebbi közgyűlés határoz és vagy megerősíti, vagy ha akarja helyette újat választ. A kérdés előfordult már a kérvényi bizottság előtt és a tisztelt ház előtt is, és az ily irányban döntetett el; e tekintetben tehát semmi kétség nem forog fön, hogy ez a kormány nézete.

A tisztelt képviselő ur módosítványát azonban nem fogadhatom el, mert az a közgyűlés, melynek folyama alatt egy tiszttviselői állomás megüresedik, az azon állomást a törvény értelmében nem töltheti be, mert az nem volt a közgyűlés tárgyai közé felsorolva; pedig méltóztatnak tudni, hogy a municipalis törvény szerint szükséges, hogy a közgyűlésnek tárgyait a főispán előre kijelölje; *(Helyeslés.)* tehát arra az esetre, hogy a helyettesítést maga a közgyűlés eszközölhesse, szükséges, hogy az a közgyűlés tárgyai között kitűzve legyen; így tehát azon eset, a mit a képviselő ur felhoz, hogy az ilyen helyettesítés egyik közgyűlésről a másikra odáztat-hatik: elő nem állhat, mert a mint a helyettesítést eszközli a főispán, neki kötelessége azt a legközelebbi közgyűlés tárgyai közé felvenni. Mindezeknél fogva kérem az eredeti szöveg elfogadását.

Steiger Gyula: Tisztelt ház! a törvényjavaslat szövegét én sem tartom helyesnek, hanem teljesen osztozom azon felfogásban, melyet a tisztelt belügyminister ur hozott fel, t. i.: hogy a főispán helyettesítési joga csak a legközelebbi közgyűlésig terjed.

Ezen eszmének óhajtok kifejezést adni a szövegben és azt azzal vélem elérhetni, hogy ha az e) pontot egy szóval megtoldom, mely akkor így hangzanék a „felfüggesztett tiszttviselőket, a polgármester

kivételével, a legközelebbi közgyűlésig mással helyettesíti.“

Ézáltal azon eszme, melyet a minister ur jelezni méltóztatott, el volna érve és minden aggodalom, melyet e részben hallottam, el lenne oszlatva. *(Helyeslés.)*

Tóth Vilmos belügyminister: Miután ezen módosítvány a szöveget világosabbá teszi, nincs ellene kifogásom. *(Elfogadjuk!)*

Elnök: E szerint szavazás fog történni az 58-ik §. g) pontja és a 69. §-nak az új betűzés szerint d) pontja felett.

Kiss Miklós jegyző *(olvassa Gullner Gyula főnebbi módosítványát.)*

Elnök: A kik elfogadják az 58. §. g) pontját a központi bizottság szövegezése szerint, méltóztatassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség az eredeti szöveget elfogadta. Most következik a 69. §. d) pontja.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa Steiger Gyula módosítványát, mely így hangzik: „A felfüggesztett tiszttviselőket, a polgármester kivételével, a legközelebbi közgyűlésig ideiglenesen másokkal helyettesíti.“)*

Elnök: Méltóztatnak a módosítványt elfogadni? *(Elfogadjuk!)* A módosítvány elfogadtatott. Következik a 70. §.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a 70-ik §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a 71-ik §-t.)*

Lázár Ádám: Miután a belügyminister ur az imént méltóztatott kijelenteni, hogy a helyettesítések csak a legközelebbi közgyűlésig tartanak, ennél fogva a 71. §. 2-ik bekezdése, mint szükségtelen, kihagyandó. *(Ellentmondás jobb felől.)* Van szerencsém az iránti módosítványomat benyújtani.

Kiss Miklós jegyző *(olvassa Lázár Ádám módosítványát, mely szerint „a 71. §. 2-ik bekezdése kihagyandó.“)*

Tóth Vilmos belügyminister: Ezt nem lehet elfogadni, mert ez egészen másra vonatkozik.

Madarász József: Én meg nem fogadhatom, hogy a tisztelt belügyminister ur azt nem óhajtja elfogadni, mit Lázár képviselőtársam indítványozott. Indítványozta talán, hogy a főpolgármester nem mozgathatja el hivatalától azokat, kik a törvény rendeletét nem teljesítik? Nem. Indítványozta, hogy azokat nem helyettesítheti? Nem. Hanem e §. második bekezdése azt rendeli, hogy azon helyettesített tiszttviselők, kik a nem engedelmeskedők helyébe a főpolgármester által kineveztetnek, a bekövetkező általános tisztválasztásig tartsák meg helyeiket. Ez ellenkezik a 69. §. e) pontja alatt elfogadott elvvel. Az e) pont alatt méltóztatnak elfogadni azt, hogy mindazon tiszttviselők, kiket a

főpolgármester hivataluktól megfoszt, és másokkal helyettesít, a legközelebbi közgyűléskor választás által pótolassanak. Ha most a 71. §-ban benmaradna, hogy azon tisztviselők azonban, kiket a főpolgármester elmozdít, csak a legközelebb bekövetkező általános választáskor helyettesíttessenek: először nem mondtak volna önök semmit az előbbi elfogadás-sal, másodszor megrontanak azon elvet, melyet maga a belügyminister ur s a jobboldal is belátott, hogy helyes.

Méltóztassanak tehát tisztelt barátom indítványát bővebben megvizsgálni, ő nem kíván semmi mást, mint a mit a 79. §. e. pontja alatt elfogadtak, t. i. elejét kívánja venni annak, hogy a főpolgármester által helyettesített tisztviselők az általános választásig elfoglalhassák helyeiket. Nyiltan, őszintén kimondja, hogy 69. §. e) pontja alatt elfogadott elv következtében a legközelebbi közgyűléskor választás által töltsenek be. Ha önök a 71. §-t meghagyják: akkor ellene fognak szavazni az előbb elfogadott elvnek.

Tóth Vilmos belügyminister: Nem fogunk ellene szavazni az előbb elfogadott elvnek, mert az általános municipalis törvényben már meg van téve azon különböztetés, hogy vajon egyszerű vétésért, vagy mulasztásért bocsáttatott-e el a tisztviselő, vagy a kormányrendelet végrehajtásának nem teljesítéséért. A municipalis törvény éppen azért szabta meg ezt, hogy az ilyen tisztviselő a legközelebbi tisztújításig meg nem választható, hogy ez által mintegy sanctiot adjon annak, hogy minden tisztviselő a kormány rendeleteit végrehajtani köteles; mert ha ez nem volna, a tisztviselők a kormány rendeleteit egyszerűen félretehették; mert habár fölfüggeszthetnének: a legközelebbi közgyűlésen újra megválasztathatnának. *(Ugy van!)* E különbség tehát nagyon is nagy, és már a municipalis törvényben kifejezést nyert. Itt ez csak következetesen ismételtetik. *(Helyeslés.)*

Máttyus Arisztid: A belügyminister ur éppen nem felelt meg Madarász tisztelt képviselőtársam érveire. Lázár képviselőtársam módosítványa nem azt célozza, hogy a főpolgármester azon esetekben, melyekről a 71. §. szól, el ne mozdíthassa a tisztviselőt: hanem azt, hogy azokra vonatkozólag, kiket helyettesít, hasonlóan járjon el a közgyűlés ugyanazon elv alapján. *(Tóth Vilmos közbeszól: Épen ezt nem fogadom el!)* De erről nem méltóztatott volna szólani egy szót sem. *(Zaj.)* Bocsánatot kérek, azt hiszem, hogy jogommal élek, midőn a minister ur szavait bonczkés alá veszem. *(Halljuk!)* A minister ur azt mondta, hogy azon tisztviselő ne legyen újból megválasztható, a ki a törvényt ismételten megszegte és a miatt elmozdítatik a főpolgármester által.

Ennek ellenkezőjére azt hiszem sem Madarász sem Lázár képviselő urak nem gondoltak, és én is azt tartom, hogy a ki a tartozó engedelmisséget ismételve megtagadta s ezért elmozdított: az ne legyen ismét választható. Csak hogy én azt mondom, hogy a helyettesített tisztviselő fölött a közgyűlés határozzon. Méltóztassék ezt az elvet elfogadni.

Ugyanazon jogok, a melyeket a törvényjavaslat akar adni a főpolgármesternek: megvannak ez által óva; mert bátor vagyok kérdezni: miért akarja a minister ur azt, hogy a főpolgármester valakit hivatalba helyezhessen és ott 5 esztendeig hivatalban maradjon a nélkül, hogy a közgyűlés ezen helyettesítés fölött intézkedni joggal bírjon? Hol lehet arra nézve a következetességet megtalálni, hogy akkor, midőn valamely tisztviselő elmozdított; a helyettesített tisztviselő iránt, nem úgy mint általános a helyettesítésnél a közgyűlés határoz, hanem tisztán a főispán hatalma rendelkezék. Ebben nincs logika, ebben nincs összefüggés?

Én azt hiszem, hogy Lázár Ádám képviselő ur javaslata alapos és én elfogadom.

Tóth Vilmos belügyminister: Tisztelt ház! Én csak azért nem vettem az imént felvetett kérdést bonczkés alá, mert ezen kérdés általánosságban már a municipalis törvény tárgyalásakor is kellőleg meg volt vitatva. A kérdés ismételve előfordult és ez összefügg a kormány felelősségével. Mit tartalmaz a szöveg? Azt, hogy ha a minister kétszer rendeli el a rendelet végrehajtását és a tisztviselő azt még sem tartja meg, azon tisztviselőnek meg legyen a büntetése is annyiban, a mennyiben ne legyen ismét megválasztható. Ez volt a cél a municipalis törvény tárgyalásánál is, hogy a főispánnak van a helyettesítés joga föntartva; s ez azért van, mert nem akart a municipium és főispán közt újabb összeütközésre alkalmat szolgáltatni azal, hogy a közgyűlés azon helyzetbe jöjjön, hogy a renitens tisztviselőre szavazatát adhassa! Ez volt az indok a municipalis törvény hasonló rendelkezésének megalkotásánál, s ezt kívánja a törvényjavaslat ez esetben is föntartani. Kérem tehát a javaslatot elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Horánszky Nándor: Tisztelt képviselő ház! Én tökéletesen értem és helyeslem is azt, hogy egy tisztviselő, ki a kormánynak törvényes rendeleteit a másodszori felszólításra sem teljesíti, többé ne alkalmaztassék; mert abban garancia nem lehet, hogy akár képességet, akár jó akaratot fog tanúsítani a jövőben. Elfogadom azt is, hogy ezen tisztviselő akként büntetessék meg, amint a belügyminister ur mondotta.

De nem fogadhatom el azt, hogy a törvény a törvényhatóságot büntesse és attól a választási jogot elvegye, mert azáltal csakugyan a törvényhatóság

fosztatnék meg választási jogától. Én szívesen elfogadom Mátyus nézetét.

Paczolay János: Tisztelt ház! A ministeri rendeletek nem az egyes tisztviselőhöz, hanem a hatóságokhoz intéztetnek, s ebből természet-szerűleg foly, hogy a ministeri rendeleteknek végrehajtása vagy végre nem hajtása csak a legritkább esetben az egyes tisztviselőtől, hanem legtöbb esetben a városi municipalis hatóság akaratától vagy nem akaratától függ. Mondom, a legritkább esetben függ az egyes tisztviselőtől; mert ez bizonyos abban, hogy ha a ministeri rendeletet végre nem hajtja, a városi hatóság azonnal felfüggeszti.

De nagy különbség van abban, midőn a törvényhatóság maga és a polgármester maga tagadja meg a ministeri rendeletnek másodszori meghagyás esetében is végrehajtását, mert akkor nem fogunk oly tisztviselőt találni, ki elfogadja a hivataloskodást, ha nincs biztosítva az iránt, hogy — p. o. mint a legközelebbi események előfordultával történt épen Hevesmegyében — a közgyűlés a legközelebbi alkalommal el nem bocsáthatja.

Ugyan hiszi-e az előttem szóló, hogy találkozik oly jóra való ember, ki ily esetben a kormány rendeletének végrehajtását magára vállalja?

Nem a hatósághoz tartozik az, vajon a kormány rendelete törvényes-e vagy nem? mert a kormány nem áll az egyes hatóság alatt, hanem a parlament alatt (*Helyeslés jobb felől*); ha tehát a törvényhatóságnak nem tetszik vagy törvénytelennek tartja a minister rendeletét, fölterjesztést intéz a parlamenthez és az fogja elítélni: vajon a ministeri rendelet törvényesen végrehajtható-e vagy nem? Az ellenkező intézkedés semmit sem érne, mert vagy van parlament, vagy nincs; ha van, nem lehet úgy eljárni, mintha a parlament nem is léteznék, mintha semmi sem volna; mert akkor meg nem érdemljük az országtól azon napidíjat és szálláspénzt, melyet huzunk (*Derűtség*); ha pedig van parlament: akkor nem lehet annak hatáskörét folyvást kisebbiteni; mert a parlament tagjai bizonyosan fogják tudni kötelességeiket, melyeket küldőik irányában vállaltak.

Én, t. ház! szomorú dolognak tekintem azt, hogy a parlament csak addig tetszik, amig inyök szerint van az, amit tesz, és mindjárt nem tetszik, mihelyt nincs inyök szerint, amit tesz; és ha valamit meg akarunk akadályozni, akkor a municipalis rendszer kell; ha pedig valami követelésünk van, akkor a központosított hatalom kell. (*Helyeslés jobb felől*). Az állami intézményekkel így játszani nem lehet. (*Élénk helyeslés jobb felől*.) Igen nagy könnyelműséget árul el a parlament irányában, ha a parlament intézkedéseit csak úgy egy kézlegyintéssel akarják elűzni. (*Zaj bal felől*.) Tessék megczáfolni! Példával is illusztrálhatom.

Hevesmegyében a kormány megrendelte — nem tudom micsoda intézkedésnek végrehajtását. A hatóság megtagadta s a kormánybiztos substituálta a tisztviselőket. Mi lett a következménye? Az, hogy amint az önkormányzat visszaállott: a substituált tisztviselőket elbocsátották, és így az illető tisztviselő azért, mert a kormány rendeletét végrehajtotta, a kormány rendeletének eleget tett, és a zavart nem akarta szaporítani: hivatalt vesztett. (*Ugy van! jobb felől*.)

Ezen okokból kiindulva, hogy ily botrányos esetek elő ne forduljanak, szükséges, hogy a törvényben intézkedés történjék arra nézve, hogy azon tisztviselővel, ki a kormánynak felelősséggel járó rendeleteit végrehajtotta: ne lehessen oly könnyen bánni, mint a rothadt almával. (*Élénk tetszés jobb felől*.)

Ezen indokokból tökéletesen igazoltnak látom a központi bizottság szövegezését és azt elfogadásra ajánlom. (*Helyeslés jobb felől*.)

Tisza László: Tisztelt ház! Én csak igen röviden Mátyus képviselőtársamnak nézetét vagyok bátor támogatni, mert amint egy felől óhajtom azt, hogy a főnforgó kérdésnél és a főnforgó szakasznál érintett tisztviselő helytelen eljárásaért bizonyos ideig a hivatalviselhetéstől megfosztassék; úgy más felől egyáltalában nem helyeselhetem azt a nézetet, melyet Paczolay János képviselőtársam említett, s mely szerint azért, hogy egyik vagy másik törvényhatóságnak egyes tisztviselője törvénytábla kötelességét megszegte, az egész törvényhatóság büntetessék, vagyis mint itt már el volt mondva, hogy az szabad választási jogától megfosztassék. Nem is látom ebben a parlament tekintélyének csonkítását, a parlamentarismusnak hol akarom, hol nem akarom elfogadását, mit inkább humorisálva, mint az ügy állásnak megfelelőleg mondott a képviselő ur. Sőt ellenkezőleg ezt épen a szöveg megtartásával látnám; mert bátor vagyok kérdezni az előttem szólót, mily orvoslást képzel akkor, ha ezt a törvényt megalkottuk így, amint az van és a parlament helyteleníti a miniszternek eljárását, melynélfogva a főispán a törvényhatósági tisztviselőt felfüggeszté s helyette másikat tett? Kérdem, az ezen törvény szerint 5 évre, illetőleg az általános új választás idejéig helyettesített tisztviselők akkor is a törvényhatóság nyakán maradnak-e? habár a parlament helyteleníti is az eljárást? vagy lesz-e és minő orvoslás? Meltóztatassék megmutatni ezt. Én ezt azon esetre sem látom, ha a tisztviselő e parlament által törvénytelennek nyilvánított rendeletért függesztetett föl. Oly törvényt pedig nem kívánnék alkottatni, mely által a parlament ellentétbe jöhessen azzal, aminek minden országban a legszentebbnek kell lennie, — a törvénynyel. Ezt egyáltalában nem akarhatva, bátor vagyok a t. házat kérni, mint Mátyus is tevé, hogy

adjon egyenes kifejezést a törvényben annak, hogy az e szakasz szerint hibázott tisztviselő állásától végleg felfüggesztessék a következő általános tisztujításig, de ne büntessük egyes tisztviselő tévedéseért az egész törvényhatóságot, mely a legtöbb esetben nem volt bűnrészes, s általában ne adjunk arra mindenhatóságot a főispán kezébe, hogy mindig kész köteles szolgálkat találjon a leg törvénytelenebb rendeletek végrehajtására is, ami megtörténhetik, ha az illető a többé vagy kevésbé zsiros, de rá nézve mindenesetre előnyös hivatal iránt, már annak elfogadásakor 4—5 évre biztosítva lesz.

Én tehát óhajtom, hogy a hibás tisztviselő büntetessék meg; de követelem azt: hogy ne büntetessék egyszersmind az egész törvényhatóság, mely legtöbb esetben nem is részes az illető tisztviselő hibájában. Ezt kérem a személyes felelősség szempontjából is, melyet itt — hogy visszamondjam Paczolaynak saját megjegyzését — ha azt előnyösnek tartják, a jobboldalon annyira méltóztatnak hangsúlyozni, máskor pedig egészen mellőzik; mondom, kérem a személyes felelősség érdekében is, mely szerint a bűnös, a hibázott tisztviselő csak maga lakolhat tetteért s nem az egész törvényhatóság. Kérem tehát elfogadni Mátyus indítványát.

Csiky Sándor: Tisztelt ház! Kijelentem, hogy Lázár Ádám azon indítványát fogadom el, hogy ezen 71. §. második kikezdése egészen kihagyassék. Következetesnek maradni és ezt mégis el nem fogadni, lehetetlen, mert homlokegyenest ellentétben áll az előbbi pontok egyikében elfogadott azon elvvel, hogy a főpolgármester által ideiglenesen felfüggesztett tisztviselők csak addig maradjanak hivatalukban, míg a jövő közgyűlés által helyettes nem választatik.

E pontban az mondatik, hogy a főpolgármester által a kormány rendeletének nem teljesítése miatt felfüggesztett tisztviselő a következő tisztujításig és így, ha mindjárt választás után történnék ilyen eset esetileg 6 évig hivatalában maradjon, és így a közgyűlésnek választási joga megsértessék. A törvénynek ily alkotását veszélylyel járónak lenni találván, ennek kihagyását kívánom.

Méltóztassék a t. ház megbocsátani, lehetetlen pár szóval észrevételt nem tennem azokra, miket Paczolay képviselő ur a 69. §. tárgyalása alkalmával is fölemlített. Azt állította, hogy nekünk itt ezen oldalon — ide mutatott reánk — néha tetszik, néha nem tetszik a parlamentális intézmény. Ilyen határozatlan, semmi elvből ki nem induló hebehurgya testületnek akart bélyegezni; másik előbb meg azt állította, hogy ő centralista és hogy a kik vele egy elv mellett állnak centralisták; centralisatio tekintetében pedig ők az 1848. törvényhozás elveit követvén, azon ponton állanak, melyen állottak az ak-

kori törvényhozók és így ők a 48-as párt itt. (*Derűtség.*)

Tisztelt ház! Én megengedem, hogy okoskodásának ezen pontja, melyben az 1848. törvények nagy részét összpontosítónak lenni állította: áll; mert hiszen, kérem, a régi megyéket, igaz, hogy a 48. törvényhozás átalakította, és a kormánynak oly befolyás adatott, melynélfogva a kormány-intézkedések a megyékben nagyobb mérvű fontossággal lettek ellátva, mint voltak 1848. előtt. De az oly centralisatiót, minő a 48-ki törvények szellemében foglaltatik, óhajtanám ma is; ezen szellemet azonban lerontotta azóta a kormány és pártja.

1848-ban független felelős magyar ministerium volt, független pénz- és hadügy; most hol van a független felelős hadügy-, pénzügyminister és a többi minister? (*Derűtség a jobb oldalon.*) Az most nincsen; következésképp azon ministeriumot, mely most létezik, a 48-ki törvények által megalakított ministeriumnak ne tessék nevezni. (*Élénk derűtség a jobb oldalon.*) Tovább megyek. A 48-ki törvényekben ott állott, hogy a király nevezi ki a miniszerelnököt és ez elébe terjesztvén többi ministertársait, a király azokat jóvá hagyja. (*Ugy van! jobb felől.*)

Most hogyan van? Önök nem megváltoztatták, hanem megsemmisítették a 48-ki 3. törvénycikknek ezen nagy lényegességet méhiben hordó pontját. (*Derűtség.*) Az volt továbbá ugyanazon törvénybe foglalva, mikép a király föl nem oszlathatja az országgyűlést addig, míg a következő évi költségvetés tárgyalva nincsen és a múlt évi számadások meg nem vizsgáltattak. Önök, a 48-asok, azon 1848-ki törvényt halomra döntötték, ma már fölslathatja amikor jónak látja, anélkül, hogy a költségvetés előterjesztessék és a számadások megvizsgáltassanak.

Továbbá a nemzeti őrséget állította föl a 48-ki törvényhozás. Az egyetemes összes nemzet mind nemzeti katona volt. Önök közösigyes hadsereget állítottak és a magyar hadseregnek még a nevét is kitörölték. A kik ily 48-asok akarnak lenni, aminőknek önök magokat keresztelik, ez oly hasonlatosság, aminő az élet és halál közt van. (*Élénk derűtség jobb felől.*)

Az 1848-ki centralisatio a magyar haza és nemzetnek életet adó centralisatio volt; az amit önök létre hoztak: halált hoz reá. (*Derűtség jobb felől.*)

Elnök: Szólásra nincs többé felírva senki. Méltóztassanak szavazni. A 71. §. 2. bekezdését egy módosítvány kihagyni kívánja.

Méltóztassanak azok, kik a 71. §-t a központi bizottság szövegezése szerint, tehát a 2. bekezdéssel együtt elfogadják, felállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja.